

บทที่ ๓

การดำเนินชีวิตตามหลักกุลจิรัฏฐิธรรมของพุทธศาสนิกชนในเขต อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ

การดำเนินชีวิตตามหลักกุลจิรัฏฐิธรรมของพุทธศาสนิกชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ ผู้วิจัยได้ศึกษาถึง การดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชน และการปฏิบัติตามหลัก กุลจิรัฏฐิธรรม ดังนี้

๓.๑ การดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชน

การดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชน มุ่งจะศึกษาถึง อาณาเขตของอำเภอเมืองอำนาจเจริญ จังหวัดอำนาจเจริญ การดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนตามหลักกุลจิรัฏฐิธรรม ดังนี้

๓.๑.๑ อาณาเขตอำเภอเมืองอำนาจเจริญ จังหวัดอำนาจเจริญ ได้ศึกษาถึงประวัติ ความเป็นมา อาณาเขตติดต่อ สถานที่สำคัญ วัด โรงเรียน ตำบลและหมู่บ้าน

๑) ประวัติและความเป็นมาของอำเภอเมืองจังหวัดอำนาจเจริญ จังหวัดอำนาจเจริญ เคยมีมนุษย์มาตั้งถิ่นฐานอยู่ตามยุคสมัยต่าง ๆ ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์มาถึง ยุคปัจจุบัน ผ่านฐานะการเป็นบ้านเมืองมาหลายระดับจากชุมชนโบราณมาเป็นบ้านเมือง พื้นที่ของ จังหวัดอยู่ในเขตแอ่งโคราช อาณาเขตด้านตะวันออกติดกับแม่น้ำโขงทางด้านทิศใต้คลุมลำเซบก อยู่ ใกล้กับลุ่มแม่น้ำมูลตอนบน ทางทิศตะวันตกติดกับลำเซบาย อยู่ใกล้กับลุ่มแม่น้ำชี ลำน้ำทั้งหลาย ดังกล่าวเป็นเส้นทางสำคัญของการแพร่กระจายอารยธรรมจากรัฐอื่น ๆ มาสู่แอ่งโคราชและแอ่ง สกนนคร และสืบเนื่องมาถึงบริเวณที่เป็นพื้นที่ของจังหวัดในปัจจุบัน

ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติจัดตั้งจังหวัดอำนาจเจริญ พุทธศักราช ๒๕๓๖ ซึ่งมีผลบังคับตั้งแต่วันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๓๖ ตรงกับวันพุธ แรม ๓ ค่ำ เดือน ๑๒ ปีระกา ยกฐานะ อำเภออำนาจเจริญ เป็นจังหวัดอำนาจเจริญ โดยให้แยกอำเภออำนาจเจริญ อำเภอชานุมาน อำเภอปทุมราชวงศา อำเภอพนา อำเภอหัวตะพาน อำเภอเสนางคนิคม และกิ่งอำเภอลืออำนาจ (ปัจจุบันอำเภอลืออำนาจ) รวม ๖ อำเภอ ๑ กิ่งอำเภอ โดยแยกออกจากการปกครองจังหวัด อุบลราชธานี รวมกันขึ้นเป็นจังหวัดอำนาจเจริญ^๑

^๑ จอมยุทธ์, (๒๕๔๓), "จังหวัดอำนาจเจริญ", ประเทศไทย ๗๗ จังหวัด, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.baanjomyut.com/76province/northeast/amnatcharern/02.html>, [๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๘].

๒) อาณาเขตติดต่อ อำเภอเมืองจังหวัดอำนาจเจริญมีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียง ดังนี้

- (๑) ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอเสนางคนิคม
- (๒) ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอบุณฑลราชวงศา
- (๓) ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอพนา อำเภอสิมอำนาจ และอำเภอหัวตะพาน
- (๔) ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอป่าติ้ว และอำเภอไทยเจริญ (จังหวัดยโสธร)

๓) สถานที่สำคัญ

(๑) วัดโพธิ์ศิลา มีใบเสมาสมัยทวาราวดีขนาดใหญ่ สร้างจากหินทรายขาว อายุประมาณ ๑,๐๐๐ ปี รว พ.ศ.๑,๒๐๐-๑,๓๐๐ ศิลปะขอมแบบไพรกเมง มีลักษณะเรียวยาวปลายแหลม คล้ายใบหอกป้าน ด้านล่างคอด ส่วนฐานสลักลายดอกบัวบาน ใบเสมาเหนือแนวกลีบบัว สลักแนวแกนเสมาคล้ายรูปสลับจำลอง ด้านล่างเป็นรูปหม้อน้ำตั้งซ้อนอยู่บนองค์ระฆังคว่ำ ถัดไปเป็นปล้อง มีแนวลดตายบัวคั่นตรงกึ่งกลาง แกนเสมาสลักลายใบไม้ ๓ แฉก หงายขึ้นรับลายดอกไม้ครึ่งดอก ในขอบวงโค้ง ๓ วงเรียงต่อกัน ส่วนยอดเป็นพุ่มปลายแหลมเหมือนยอดธงมีอุบะห้อยลดตายกลีบบัว บนฐานเสมาได้รับอิทธิพลมาจากลายกลีบบัวฐานพระพุทธรูป หรือธรรมจักรศิลปทวาราวดีทางภาคกลางของประเทศไทย

(๒) พุทธอุทยาน และพระมงคลมิ่งเมือง ตั้งอยู่ที่เขาดานพระบาท บริเวณวัดเป็นหินดานธรรมชาติร่มรื่นด้วยพันธุ์ไม้นานาชนิด ซึ่งได้รับการปรับแต่งให้เป็น พุทธอุทยาน พระมงคลมิ่งเมือง หรือพระใหญ่ เป็นพระปางมารวิชัย รัับอิทธิพลสกุลศิลปะอินเดียเหนือ (ปาละ) ที่แผ่อิทธิพลมายังภาคอีสานของไทย เมื่อพันปีเศษ ก่อสร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก ครอบองค์เดิมซึ่งเป็นพระพุทธรูปปูนปั้น แต่งองค์พระด้านนอกด้วยกระเบื้องโมเสกสีทอง สร้างเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๘ เป็นพระพุทธรูปที่มีพุทธลักษณะงดงามประจำภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

(๓) อ่างเก็บน้ำพุทธอุทยาน อยู่ฝั่งตรงข้ามกับพระมงคลมิ่งเมือง เป็นแหล่งน้ำที่สำคัญทางด้านเกษตร และประมง พร้อมทั้งยังเป็นที่พักผ่อน

(๔) วัดถ้ำแสงเพชร หรือวัดศาลาพันห้อง ประกอบด้วย วิหาร เจดีย์ และพระนอนที่ ก่อสร้างอย่างสวยงาม ด้านเหนือของวิหารมีถ้ำขนาดใหญ่เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปที่มีพุทธลักษณะงดงาม สามารถชมธรรมชาติที่สวยงามโดยรอบแวดล้อมด้วยโขดหินน้อยใหญ่มากมาย เหตุที่ได้ชื่อว่าถ้ำแสงเพชรก็เนื่องมาจากประกายของเกล็ดหินยามเมื่อตรงกับแสงตะวันจะแวววับคล้ายกับแสงเพชร

(๕) วัดศรีโพธิ์ชัย มีพระศรีโพธิ์ชัย ประดิษฐานอยู่ในอุโบสถวัดศรีโพธิ์ชัย บ้านปลาข้าว อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ มีพุทธลักษณะแบบลาวล้านช้าง ก่ออิฐ ถูปูน ปิดทอง สูง ๑.๒๐ เมตร หน้าตักกว้าง ๑.๕๐ เมตร เป็นพระพุทธรูปที่ชาวบ้านในเขตตำบลปลาข้าว

และประชาชนในจังหวัดอำนาจเจริญเคารพเลื่อมใสมากที่สุดองค์หนึ่ง ในจำนวนพระพุทธรูปเก่าแก่ของจังหวัดอำนาจเจริญ เดิมวัดศรีโพธิ์ชัย จะมีต้นโพธิ์ใหญ่อยู่หน้าประตูทางเข้า ซึ่งเป็นที่มาของการตั้งชื่อวัด แต่ปัจจุบันไม่มีแล้ว อุโบสถหรือวิหารที่ประดิษฐานพระศรีโพธิ์ชัย ก่อสร้างเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๘ ลักษณะของวิหารมีระเบียงรอบและเสาค้ำเป็นซุ้มโค้งล้อมรอบทั้งสี่ด้าน มีบันไดทางขึ้นอยู่ทางด้านข้าง อุโบสถ หลังคาเป็นเครื่องไม้เดิม สันนิษฐานว่ามุงด้วยกระเบื้องดินเผา แต่ปัจจุบัน มีสภาพชำรุดและเปลี่ยนเป็นหลังคาสังกะสีแทน ปันลมและเชิงชายเป็นไม้แกะสลักและลายฉลุ เหนือประตูทางเข้ามีจารึกเป็นตัวเลขไทย และตัวเลขญวนบอก พ.ศ. ๒๓๗๘ ชาวบ้านทั่วไปเรียก วิหารญวน ภายในวิหารมีโบราณวัตถุล้ำค่า เช่น พระพุทธรูปไม้ ตูพระไตรปิฎกโฮงฮอตไม้แบบโบราณ เป็นต้น

(๖) วัดสำราญนิเวศ มีพระสังกัจจายน์ ประดิษฐานอยู่ภายในวิหาร หน้าตักกว้าง ๖ เมตร สูง ๑๐ เมตร โครงสร้างคอนกรีต เสริมเหล็ก ฝิวนอกฉาบปูน ประดับด้วยกระเบื้องเคลือบสี สร้างเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๘ พระสังกัจจายน์เป็นปางพระโพธิสัตว์ของ พระศรีอริยเมตตรัย ลงมาจุติประกาศพระสัจจะธรรมในพระพุทธศาสนาต่อจากพระศากยมนี หรือพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน เป็นผู้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด เป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในปฏิสัมภิทา ๔ ถือเป็นสัญลักษณ์แห่งความมั่งมีศรีสุข ความอุดมสมบูรณ์

๔) อำเภอเมืองอำนาจเจริญ แบ่งเขตการปกครอง ย่อยออกเป็น ๑๙ ตำบล ๒๑๒

หมู่บ้าน ๑๑๘ วัด ๙๓ โรงเรียน

(๑) บุ่ง (Bung)	๒๓ หมู่บ้าน	๑๐ วัด	๑๒ โรงเรียน
(๒) ไก่คำ (Kai Kham)	๑๓ หมู่บ้าน	๑๐ วัด	๖ โรงเรียน
(๓) นาจิก (Na Chik)	๘ หมู่บ้าน	๗ วัด	๓ โรงเรียน
(๔) ปลาข้าว (Pla Khao)	๑๒ หมู่บ้าน	๕ วัด	๔ โรงเรียน
(๕) เหล่าพรวน (Lao Pruan)	๘ หมู่บ้าน	๓ วัด	๓ โรงเรียน
(๖) สร้างนกทา (Sang Nok Tha)	๑๖ หมู่บ้าน	๘ วัด	๖ โรงเรียน
(๗) คีมใหญ่ (Khuem Yai)	๑๐ หมู่บ้าน	๘ วัด	๖ โรงเรียน
(๘) นาผือ (Na Phue)	๑๒ หมู่บ้าน	๙ วัด	๕ โรงเรียน
(๙) น้ำปลีก (Nam Plik)	๑๐ หมู่บ้าน	๕ วัด	๕ โรงเรียน
(๑๐) นาวัง (Na Wang)	๑๑ หมู่บ้าน	๗ วัด	๖ โรงเรียน
(๑๑) นาหมอม้า (Na Mo Ma)	๘ หมู่บ้าน	๔ วัด	๔ โรงเรียน
(๑๒) โนนโพธิ์ (Non Pho)	๑๑ หมู่บ้าน	๖ วัด	๔ โรงเรียน
(๑๓) โนนหนามแท่ง (Non Nam Thaeng)	๑๔ หมู่บ้าน	๓ วัด	๔ โรงเรียน
(๑๔) ห้วยไร่ (Huai Rai)	๑๐ หมู่บ้าน	๙ วัด	๔ โรงเรียน
(๑๕) หนองมะแซว (Nong Masaeo)	๑๓ หมู่บ้าน	๘ วัด	๓ โรงเรียน

(๑๖) กุดปลาตุก (Kut Pla Duk)	๑๒ หมู่บ้าน	๖ วัด	๖ โรงเรียน
(๑๗) ดอนเมย (Don Moei)	๕ หมู่บ้าน	๑ วัด	๔ โรงเรียน
(๑๘) นายม (Na Yom)	๘ หมู่บ้าน	๕ วัด	๕ โรงเรียน
(๑๙) นาแต้ (Na Tae)	๘ หมู่บ้าน	๑๐ วัด	๑๒ โรงเรียน

สรุป อาณาเขตของอำเภอเมืองอำนาจเจริญ ได้กล่าวถึง ประวัติความเป็นมา อาณาเขตติดต่อสถานที่สำคัญต่างๆ มีวัดโพธิ์ศิลา มีโบสถ์ วัดศรีโพธิ์ชัย มีพระพุทธรูปพระศรีโพธิ์ชัยประดิษฐานอยู่ในพระอุโบสถ วัดสำราญนิเวศ มีพระสังกัจจายน์ประดิษฐานอยู่ในวิหาร และที่อาณาเขตของอำเภอเมืองได้แบ่งการปกครองออกเป็น ๑๙ ตำบล ๒๑๒ หมู่บ้าน ๑๑๘ วัด และมีโรงเรียนทั้งหมด ๙๓ แห่ง

๓.๑.๒ การดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนตามหลักกัลยาณวัตรธรรม ได้ศึกษาถึงความหมายของพุทธศาสนิกชน, ความสำคัญของพุทธศาสนิกชน, คุณสมบัติของพุทธศาสนิกชน, การปฏิบัติตนในสถานะพุทธศาสนิกชน, พุทธศาสนิกชนในสถานะปัจเจกชน, การดำเนินชีวิตในสังคมตามหลักพระพุทธศาสนา พุทธศาสนิกชนที่ดี, การดำเนินชีวิตตามหลักไตรสิกขา, แนวทางการดำรงอยู่ของชีวิต หลักการอันเป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิต ดังนี้

๑) ความหมายของพุทธศาสนิกชน

พระครูโพธิธรรมานุกุล(บรรเทา ชุตินัน)^๒ ได้ให้ความหมาย พุทธศาสนิกชน แปลว่า คนที่นับถือพระพุทธศาสนา^๓ เรียกอีกอย่างว่า พุทธมามกะ พุทธศาสนิกชน หมายถึง ผู้ประกาศตนว่า พระพุทธเจ้าเป็นพระบรมศาสดาของตน คนที่ตกลงใจน้อมรับนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำตัวประจำชีวิต ยินดีที่จะปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เต็มใจที่จะปฏิบัติตามหลักธรรม คือ เว้นจากการทำความชั่ว ทำแต่ความดี และทำจิตใจให้ผ่องใส ด้วยการบำเพ็ญบุญในพระพุทธศาสนา เช่น การให้ทาน การรักษาศีล และการเจริญภาวนาเพื่อขัดเกลา อบรม บ่มเพาะกาย วาจา ใจให้งดงามเรียบร้อย ให้สงบนิ่ง และให้พ้นจากความเศร้าหมองต่าง ๆ พุทธศาสนิกชนที่พึงประสงค์ คือ ผู้ปฏิบัติตนให้เป็นผู้รู้ ผู้ฉลาดตื่นตัวอยู่เสมอ ไม่มัวเมา ไม่ประมาทหมัวเมา ไม่หลงไปตามกระแสกิเลส พุทธศาสนิกชน ได้แก่ คฤหัสถ์ผู้ชายและผู้หญิง ที่แสดงตนนับถือพระพุทธศาสนา โดยประกาศถึงพระรัตนตรัยซึ่งได้แก่ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะ เป็นที่พึ่ง

^๒ พระครูโพธิธรรมานุกุล (บรรเทา ชุตินัน), "ศึกษาแนวทางการนำหลักกัลยาณวัตรมิกัดลประโยชน์เพื่อแก้ปัญหาชีวิตของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยปัจจุบัน", วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๓๙.

^๓ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด, (กรุงเทพมหานคร : วัดราชโอรสาราม, ๒๕๔๘), หน้า ๘๕.

เป็นผู้นั่งใกล้พระรัตนตรัย เป็นคนใกล้ชิดพระศาสนา มีฐานะหน้าที่ต่าง ๆ เช่น ผู้ปกครองบ้านเมือง ผู้ทรงคุณวุฒิทางความรู้ผู้ประกอบอาชีพค้าขาย ผู้ประกอบอาชีพอิสระ

พุทธศาสนิกชน หรืออุบาสกและอุบาสิกา ตามหลักพระพุทธศาสนา บุคคลดังกล่าวเหล่านั้น ต้องประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในศีลธรรม กฎหมาย รวมทั้งประเพณีนิยม ที่พึงปฏิบัติเพื่อขับเคลื่อนพฤติกรรมอันพึงประสงค์ไปสู่เป้าหมายสูงสุดของการดำเนินชีวิต คือ เบญจศีล เบญจธรรม วิถีชีวิตของคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนต้องมีหลักยึดถือและปฏิบัติเป็นเครื่องหมายในการดำเนินชีวิตและเบญจศีลหรือ ศีล ๕ เป็นข้อกำหนด ความประพฤติอย่างต่ำสำหรับพุทธศาสนิกชน หรือ อุบาสกอุบาสิกา ซึ่งถือว่าเป็นบัญญัติ ๕ ประการในการครองตนของคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน

เป้าหมายสูงสุดในการครองตนคฤหัสถ์ คือ การรักษาศีล ๕ เพื่อเป็นเกราะป้องกันในการรักษาตนไม่ให้เสียหาย เพราะทุกสิ่งทุกอย่างล้วนมีเหตุปัจจัยปรุงแต่ง จะดีจะชั่วขึ้นอยู่กับเหตุหรือกรรมเป็นเครื่องปรุงแต่ง การรักษาศีลก็เพื่อป้องกันตัวไม่ให้เสียหายต่อครอบครัวสังคมและประเทศชาติ เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสันติด้วยการรักษาศีล ๕^๔

๒) ความสำคัญของพุทธศาสนิกชน

พุทธศาสนิกชนมีพื้นฐานจิตใจที่อ่อนโยน มีความนอบน้อม โอบอ้อมอารี ควบคู่คุณธรรมตั้งแต่เด็ก เมื่อมีบ้าน วัด โรงเรียน มีสิ่งแวดล้อมที่ดีอยู่ในชุมชน จะสามารถหล่อหลอมนิสัยของเด็ก โดยเฉพาะผู้ที่กำลังจะมีครอบครัว ซึ่งจะเป็นบุพพจารย์ ในการสั่งสอนคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม แก่ลูกหลานตั้งแต่เล็ก หมายความว่า ชาวพุทธทุกคนจะต้องช่วยกันเผยแผ่พระธรรมคำสอนให้แก่ลูกหลานและประชาชนทั่วไป เด็ก คือ อนาคตของประเทศชาติ และเยาวชนเหล่านี้เองที่จะเป็นอนาคตของพระพุทธศาสนา ชาวพุทธมีพุทธองค์เป็นพระบิดาเหมือนกัน นิกายในพระพุทธศาสนาต่างมากมาย แต่ไม่มีความสามัคคีเป็นปึกแผ่น มีการแบ่งสายพรรคแบ่งพวกมีการบิดเบือนพระธรรมคำสอน ชาวพุทธควรจะหันหน้าเข้าหากัน ร่วมแรงร่วมใจกันคำชูพระพุทธศาสนา จงอย่างมองนิกายอื่นที่มีความแตกต่าง จะต้องมองที่ความเหมือน ซึ่งหลักธรรมที่สำคัญก็คือ อริยสัจ ๔ อุบาสกอุบาสิกาจากคนทุกวรรณะที่ศรัทธาเลื่อมใสพระรัตนตรัยสามารถบรรลุผลได้เหมือนบรรพชิต ตั้งใจดำเนินชีวิตให้สมบูรณ์ตามคำสอน มีบทบาทส่งเสริมพระพุทธศาสนา ได้แก่ อุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์ สร้างเสนาสนะ ถาวรวัตถุ มีส่วนร่วมในการชำระอธิกรณ์ และประกาศเผยแผ่คำสอน ดังในกรณีอธิกรณ์เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทางโลก หรือที่เรียกกันว่า โลกวัชชะ โทษที่ชาวโลกติเตียน จึงต้องอาศัยพุทธศาสนิกชน อุบาสกอุบาสิกาเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ช่วยกันตัดสิน วินิจฉัยโดยปราศจากอคติทั้ง ๔ การดำเนินชีวิตนั้นจะต้องมีคุณธรรมสำคัญ ๕ ประการอยู่ในใจเสมอ คือ มีศรัทธาเชื่อถือที่มั่นคงในเหตุผล มีศีล ๕ เป็นหลักประพฤติพื้นฐานเพื่อก้าวไปสู่

^๔ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๙), หน้า ๘๔๖.

หลักปฏิบัติที่ยิ่งขึ้นไป ไม่เชื่อเรื่องไร้สาระ ไม่มีประโยชน์ แต่เชื่อในหลักของกรรมและผลของกรรม ไม่แสวงหาทักษิณียบุคคลนอกศาสนา และสุดท้ายให้การอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาอย่างสม่ำเสมอ พุทธศาสนิกชนผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ จะได้ประโยชน์แก่ตน คือ ทำให้ประสบกับความสุขในการดำเนินชีวิตและบรรลุลุคตหมาย คือ นิพพาน^๕

๓) คุณสมบัติของพุทธศาสนิกชน มีคุณสมบัติโดยทั่วไปและคุณสมบัติเกี่ยวกับการละเว้นจากอาชีวะวิบัติหรือมิจฉาชีพ ดังนี้

(๑) คุณสมบัติของพุทธศาสนิกชน โดยทั่วไป มีดังนี้

๑. คติสมบัติ ถึงพร้อมด้วยคติ ได้อัตภาพเกิดมาเป็นมนุษย์
๒. กาลสมบัติ ถึงพร้อมด้วยกาลคือ เกิดมาในคราวที่คำสอนของพระพุทธเจ้าดำรงอยู่
๓. ปเทศสมบัติ ถึงพร้อมด้วยประเทศ คือ อยู่ในถิ่นที่มีการนับถือพระพุทธศาสนา
๔. กุลสมบัติ ถึงพร้อมด้วยตระกูล คือ เกิดในตระกูลที่เป็นสัมมาทิฐิ นับถือพระพุทธศาสนา
๕. อุปธิสมบัติ ถึงพร้อมด้วยอุปธิ คือ มีอวัยวะร่างกาย สุขภาพ พลานามัยสมบูรณ์
๖. ทิฐิสมบัติ ถึงพร้อมด้วยทิฐิ คือ ตนเองเป็นคนมีสัมมาทิฐิ ปัญญาอันเห็นชอบ

(๒) คุณสมบัติของพุทธศาสนิกชนเกี่ยวกับการละเว้นจากอาชีวะวิบัติหรือมิจฉาชีพ ๕ ประการ การประกอบอาชีพในทางที่ไม่ชอบธรรม ดังนี้

๑. ค้าขายเครื่องประหาร เช่น อาวุธต่างๆ มีปืน ดาบ หอก มีด เครื่องมือเหล่านี้นล้วนเป็นภัยต่อสัตว์ทั้งหลาย ตลอดจนมนุษย์ด้วยกัน เพราะเหตุนี้จึงไม่ควรกระทำการค้าขายในฐานะอุปาสกและอุปาสิกาชาวพุทธ
๒. ค้าขายมนุษย์ มนุษย์มีชาติกำเนิดเสมอกัน มีความรู้สึกนึกคิด ชอบสุขเกลียดทุกข์เหมือนกัน โฉนดเลามาเบียดเบียนกัน โดยเห็นแก่เงินยอมกระทำการเบียดเบียนสัตว์ เช่น ค้าทาสแรงงานเด็กและสตรี เป็นการเอาเปรียบมนุษย์ด้วยกัน ควรจะสามัคคีกันไว้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง
๓. ค้าขายสัตว์เป็น ๆ สำหรับฆ่าเพื่อเป็นอาหาร การขายสัตว์เพื่อเป็นกีฬาหรือทรมานสัตว์ สิ่งดังกล่าวนี้สำหรับอุปาสกในพระพุทธศาสนาแล้วไม่นิยมกระทำการเพราะเป็นการทำลายชีวิตสัตว์หรือทรมานสัตว์ อาชีพนี้ต้องงดเว้นในฐานะที่เป็นอุปาสก
๔. ค้าขายสุรา น้ำเมา ประเภทเครื่องดองของมีเมาต่างๆ เอโรฮิน ผื่น เหล้า กัญชา มอร์ฟิน ยาอี และยาบ้าก็ตาม ไม่สมควรขาย

^๕ สัพัตรา สุภาพ, สังคมและวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๘),

๕. คำขायยาพิช ยาพิชทุกชนิดเป็นภัยแก่ผู้ที่ใช้ ถ้าหากอุบาสกและอุบาสิกาละเว้น ไม่ได้ก็แสดงว่าไม่มีกัลยาณธรรมของอุบาสกที่สมบูรณ์^๖

คุณสมบัติที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของพุทธศาสนิกชนคนไทย คือ มีลักษณะใจกว้างขวาง โอบอ้อมอารีจิตใจดีมีเมตตาเป็นกันเองยิ่งง่ายคง่ายกับคนทั่วไปชาติไทยมีพระมหากษัตริย์เป็นพุทธมามกะเป็นองค์อุปถัมภ์โดยตรงกับพระพุทธศาสนามาแต่ไหนแต่ไรแล้ว ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ไทย จึงผนึกเป็นหนึ่งเดียวกันตลอดมา แยกกันไม่ได้เลยตั้งแต่อดีตปัจจุบันและอนาคตผู้ใดคิดคดทรยศ ทำไม่ดีไม่ควรกับสถาบันศักดิ์สิทธิ์ทั้งสามนี้ หรือสถาบันใดสถาบันหนึ่งย่อมมีอันเป็นไปในเวลารวดเร็วในชาตินี้ทั้งสิ้น

๔) การปฏิบัติตนในสถานะพุทธศาสนิกชน

การปฏิบัติตนนั้นสำคัญมาก เพราะมนุษย์เรามีความรู้ความสามารถมาก แต่การแสดงออกทางกาย วาจา และใจนั้น อาจจะไม่ค่อยจะสัมพันธ์กันเท่าไรนักอันสืบเนื่องจากความคิดเห็นต่างๆ แต่ละคนที่แสดงออกมาก็คนละความคิด ด้วยเหตุนี้พระพุทธเจ้าจึงทรงวางหลักการปฏิบัติไว้ให้ศุภุสสหรืออุบาสกอุบาสิกาได้ประพฤติปฏิบัติกัน ธรรมที่อุบาสก อุบาสิกาที่ดีพึงรักษาให้มั่น เรียกว่า อุบาสกธรรม มี ๕ ประการ คือ

(๑) ประกอบด้วยศรัทธา มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา หมายถึง มีความเชื่อมั่นในพระพุทธคุณ ตระหนักถึงความจริงของธรรมะ และอุปการะพระสงฆ์เพื่อให้สืบทอดพระศาสนาต่อไป เชื่อในความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า และเชื่อในหลักคำสอนของพระองค์ที่ทรงสอน ให้เชื่อเรื่องกรรม ทำดีย่อมได้รับผลดี ทำชั่วย่อมได้รับความเดือดร้อน ให้เชื่อในสิ่งที่มีเหตุผล และเหตุปัจจัย

(๒) มีศีลบริสุทธิ์ รักษาศีลเพื่อควบคุมกิริยา วาจา และสติมิให้เผลอกระทำความชั่ว หรือกระทำชั่ว คือ จะต้องรักษาศีลให้ได้เป็นพื้นฐาน ก็คือ ศีล ๕ ดังที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น ถ้าจะทำความเข้าใจง่าย ๆ ก็คือ การรักษากาย วาจา และใจของมนุษย์เราให้เป็นปกติมันเอง เพราะกิริยาทั้ง ๓ อย่าง ถ้าเราควบคุมอยู่ก็ถือว่ามีศีล

(๓) ไม่ถือมงคลตื่นข่าว ไม่ม่งายหลงเชื่อโศกลางของขลัง คือ เชื่อว่าผลของกรรมที่ดี ย่อมมาจากการกระทำที่ดี ผลของกรรมที่ชั่วย่อมมาจากการกระทำที่ชั่ว ไม่เชื่อข่าวลือหรือข่าวว่ามา แต่เชื่อด้วยเหตุผล

(๔) ไม่แสวงหาเขตบุญนอกพระพุทธศาสนา ไม่ชวนชวายเป็นบุญกับบุคคลอื่น นอกเหนือจากที่พุทธศาสนากำหนด คือ ทำจิตใจของตนให้บริสุทธิ์สะอาดในการแสวงบุญ เป็นต้นว่าการให้ทาน การรักษาศีล และการบำเพ็ญภาวนา จิตใจต้องบริสุทธิ์ ทั้งก่อนกระทำและหลังกระทำ จิตใจต้องบริสุทธิ์เสมอ

^๖ อภ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๗/๑๘๖.

(๕) บำเพ็ญบุญแต่ในพระพุทธศาสนา ทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาอยู่เสมอ ด้วยการศึกษาศาสนธรรมอย่างลึกซึ้ง ส่งเสริมการศึกษาพุทธศาสนาของพระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา และทะนุบำรุงศาสนสถาน คือ การไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต จะต้องทำบุญให้ทานด้วย ไม่ละเว้นจากการสร้างกุศล บำเพ็ญกุศลเป็นเนืองนิตย์

นอกจากนี้อุบาสก อุบาสิกา ยังมีหน้าที่เป็นหูเป็นตาคอยสอดส่องดูแลความประพฤติของพระสงฆ์ เพื่อเป็นการค้ำจุนพระศาสนาให้ดำรงอยู่และเจริญก้าวหน้าต่อไปด้วย การหาเลี้ยงชีพถือว่าเป็นสิ่งที่ดีและสำคัญสำหรับคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน เพราะเป็นการช่วยแบ่งเบาภาระทางครอบครัวอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้นำครอบครัว และสมาชิกในครอบครัวด้วย อาจจะเป็นฝ่ายสามีหรือภรรยาก็ได้ สามีและภรรยาช่วยกันทำงานหาเลี้ยงชีพทั้ง ๒ คนในทางที่ชอบ ขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์สุจริต ก็จัดว่าเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุตรและธิดา เพราะพ่อแม่ คือ ต้นแบบเบื้องต้นของบุตรที่จะดำเนินชีวิตต่อไปในภายหน้า

๕) พุทธศาสนิกชนในสถานะปัจเจกชน

ปัจเจกชน หมายถึง บุคคลเฉพาะหรือจำเพาะประเภทของบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับสังคม และสังคมก็ต้องอาศัยปัจเจกบุคคล ซึ่งทั้ง ๒ อย่างก็ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันจะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไปไม่ได้ ตามหลักพระพุทธศาสนาได้จัดประเภทของบุคคลไว้ ๔ อย่าง คือ

(๑) อุกมภูติปัญญา บัวเหือน้ำ พวกที่มีสติปัญญาฉลาดเฉลียว เป็นสัมมาทิฐิ เมื่อได้ฟังธรรมก็สามารถรู้ และเข้าใจในเวลาอันรวดเร็ว เปรียบเสมือนดอกบัวที่อยู่พ้นน้ำ เมื่อต้องแสงอาทิตย์ก็เบ่งบานทันที

(๒) วิปจิตปัญญา บัวปริ่มน้ำ พวกที่มีสติปัญญาดี เป็นสัมมาทิฐิ เมื่อได้ฟังธรรมแล้วพิจารณาตามและได้รับการอบรมฝึกฝนเพิ่มเติม จะสามารถรู้และเข้าใจได้ในเวลาอันไม่ช้า เปรียบเสมือนดอกบัวที่อยู่ปริ่มน้ำซึ่งจะบานในวันถัดไป

(๓) เนยยะ บัวใต้น้ำ พวกที่มีสติปัญญาน้อย แต่เป็นสัมมาทิฐิ เมื่อได้ฟังธรรมแล้วพิจารณาตามและได้รับการอบรมฝึกฝนเพิ่มอยู่เสมอ มีความขยันหมั่นเพียรไม่ย่อท้อ มีสติมั่นประกอบด้วยศรัทธา ปสาทะ ในที่สุดก็สามารถรู้และเข้าใจได้ในวันหนึ่งข้างหน้า เปรียบเสมือนดอกบัวที่อยู่ใต้น้ำ ซึ่งจะค่อยๆ โผล่ขึ้นเบ่งบานได้ในวันหนึ่ง

(๔) ปทปรมะ บัวจมอยู่ใต้ออกตม บุคคลผู้อับปัญญา บุคคลที่ไร้สติปัญญา หรือผู้ด้อยปัญญา และยังเป็นมิจฉาทิฐิ แม้ได้ฟังธรรมก็ไม่อาจเข้าใจความหมายหรือรู้ตามได้ ทั้งยังขาดศรัทธา ปสาทะ ไร้ซึ่งความเพียร เปรียบเสมือนดอกบัวที่จมอยู่กับโคลนตม แม้แต่จะตกเป็นอาหารของเต่าปลา ไม่มีโอกาสโผล่ขึ้นพ้นน้ำเพื่อเบ่งบาน^๗

^๗ วจ.จตุกก (ไทย) ๒๑/๑๓๓/๑๓๕.

๖) หลักการดำเนินชีวิตในสังคมตามทัศนะของพระพุทธศาสนา

ในการดำเนินชีวิตของมนุษย์อาศัยความเชื่อและทัศนะต่างๆ ตามที่ตนมีหรือความเชื่อที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษในการดำเนินชีวิต ซึ่งการดำเนินชีวิตย่อมมีความแตกต่างกันไป ในสังคมตามหลักพระพุทธศาสนาก็เช่นกัน ย่อมที่จะมีการดำเนินชีวิตในสังคมของตน โดยอาศัยทัศนะความเชื่อที่มีกล่าวไว้ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่ยึดถือเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติว่าดีงามถูกต้อง ซึ่งในการศึกษาเพื่อให้เข้าใจหลักดำเนินชีวิตในสังคมตามหลักพระพุทธศาสนา^{๘๘}

พระพุทธศาสนามีความพิเศษใช้เป็นแนวทางดำเนินชีวิตแบบหนึ่ง (A way of Life)^{๘๙} โดยที่ไม่ใช่เพียงแค่เป็นศาสนาเท่านั้น เพราะหากพิจารณาความหมายของคำว่า ศาสนา จะตรงกับคำว่า "Religion" ซึ่งมีความหมายจำกัดเฉพาะศาสนาประเภทเทวนิยมที่มีการนับถือพระเจ้าเท่านั้น ซึ่งไม่ได้มีความหมายถึงศาสนาประเภทอเทวนิยมอย่างเช่น ศาสนาพุทธที่ปฏิเสธการมีอยู่จริงของพระเจ้า ในฐานะที่เป็นบุคคล อย่างไรก็ตามประเด็นที่ดีความคำว่า ศาสนานั้นไม่ใช่สาระที่สำคัญของการพิจารณาในส่วนนี้ แต่สาระสำคัญของหลักคำสอนในการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนานั้นเป็นที่น่าสนใจแก่บุคคลทั่วไปที่ควรพิจารณาถึงคุณค่าและประโยชน์ที่เกิดแก่โลก และชีวิตทั่วไป หลักการดำเนินชีวิตนั้น จะต้องมีความสัมพันธ์กับโลก สังคม และสิ่งต่างๆ

เพราะฉะนั้น การดำเนินชีวิต จึงหมายถึงความเป็นไปของชีวิต คือ การประพฤติและการปฏิบัติต่อชีวิตอันประกอบด้วยความประพฤติและการปฏิบัติทั้งในทางกาย ทางวาจา และทางใจ ต่อตนเองและสังคม ที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องด้วยการดำเนินชีวิต ซึ่งการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธศาสนานั้นจะต้องเกี่ยวข้องกับกรรมดีและกรรมชั่ว จึงสามารถแบ่งการดำเนินชีวิตออกเป็น ๒ ทาง คือ^{๙๐} กุศลและอกุศล หรือทางที่ดีและทางที่ไม่ดี

๗) พุทธศาสนิกชนที่ดี

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่มีคุณประโยชน์แก่ชาวโลก ทำให้ผู้ประพฤติปฏิบัติมีความสุข และสังคมสงบสุข ดังนั้น พุทธศาสนิกชนทั้งหลาย จึงมีความกตัญญูกตเวทีต่อพระพุทธศาสนา ซึ่งสามารถปฏิบัติได้ ดังนี้

(๑) ศึกษาหาความรู้ ทั้งทางโลกและทางธรรม การศึกษาทางโลกจะช่วยให้ประกอบอาชีพที่สุจริต ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุข ส่วนความรู้ทางธรรม

^{๘๘} พระครูวิจิตรธรรมมานนท์(ฮงทอง), "การศึกษาพฤติกรรมการดำเนินชีวิตในสังคมตามหลักสัมมาอาชีวะของชุมชนเขตตำบลก อำเภอนนทบุรี จังหวัดศรีสะเกษ, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๓๒.

^{๘๙} แสง จันทร์งาม, **ประทีปธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๑๓), หน้า ๖๘.

^{๙๐} สุจิตรา ธรรัตน์, **ศาสนาเปรียบเทียบ**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๔๐), หน้า ๑.

เป็นความรู้ที่จะทำให้สามารถดำเนินชีวิตไปในแนวทางที่ถูกต้อง ช่วยยึดเหนี่ยวจิตใจ ไม่ให้กระทำความชั่ว และยังช่วยให้เป็นคนมีจิตเมตตา เอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น

(๒) ปฏิบัติตามหลักธรรมและพิธีกรรมทางศาสนา การเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีนั้น ไม่เพียงแต่จะต้องมีความรู้ เกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนเท่านั้น แต่จะต้องปฏิบัติตน ตามหลักธรรม คำสอนได้อย่างแท้จริง ซึ่งจะช่วยให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างสงบสุข ส่วนการปฏิบัติตนตามพิธีกรรม ทางศาสนานั้น จะช่วยส่งเสริมให้จิตใจของผู้ปฏิบัติ เกิดความเลื่อมใสศรัทธา และมีแนวทางในการ ปฏิบัติ โดยเข้าใจจุดมุ่งหมายของพิธีกรรมต่างๆ อย่างถ่องแท้ การปฏิบัติตามพิธีกรรมดังกล่าว จึงช่วย เสริมให้สามารถปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนได้ง่ายขึ้น

(๓) เผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อให้ผู้อื่นรู้และเข้าใจหลักคำสอนของศาสนาให้ถูกต้อง แต่ก่อนจะเป็นผู้ที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ พุทธศาสนิกชนผู้นั้นจะต้องปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ ดีเสียก่อน ผลจากการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีจะทำให้จิตใจสงบ หน้าตาแจ่มใส ใครพบเห็นก็สรรเสริญ ยกย่อง และทำให้ผู้อื่นชื่นชมว่า การที่เป็นคนดีนั้น เป็นผลมาจากการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีนั่นเอง ก็ เท่ากับเป็นการเผยแผ่คุณความดีของพระพุทธศาสนา ให้แผ่กระจายออกไป

(๔) ปกป้องพระศาสนา กระทำได้โดยการรักษาและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคง ซึ่งสามารถทำได้โดยมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างจริงใจ ปฏิบัติตามคำสอนอย่าง สม่าเสมอและเคร่งครัด โดยพยายามให้คนทั่วไปเข้าใจ และทราบว่า แก่นแท้ของศาสนาอยู่ตรงไหน^{๑๑}

๘) การดำเนินชีวิตตามหลักไตรสิกขา

การดำเนินชีวิตตามหลักไตรสิกขา ๓ ได้แก่

(๑) การดำเนินชีวิตด้านศีลสิกขา เป็นข้อประพฤติและข้อปฏิบัติที่ควรกระทำในการ ดำเนินชีวิต ไม่ให้ล่วงละเมิดผิดศีลธรรมในทางกายซึ่งรวมถึงวาจาที่ได้แสดงออกมาแล้วด้วย และยัง เป็นพื้นฐานของการพัฒนามนุษย์ที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งในการที่จะทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ทั้งนักบวชผู้ประพฤติปฏิบัติธรรม หรือคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน เป็นหลักธรรมที่ควรปฏิบัติในหมู่มนุษย์ใน สังคม คือ เรื่องศีลเป็นพื้นฐานเพื่อนำไปสู่จุดหมายอันสูงสุด โดยเริ่มที่ศีล ดังที่ว่า ศีลเป็นที่ตั้ง และเป็นบ่อเกิดของความดีทั้งหมด เป็นประธานของหลักธรรมทั้งปวง ดังนั้นในการดำเนินชีวิตใน สังคมจะให้เกิดมีความสุข จะต้อง มี ศีล เป็นพื้นฐาน เป็นต้น

(๒) การดำเนินชีวิตด้านสมาธิสิกขา สมาธิเป็นกระบวนการพัฒนาไปสู่จุดหมายชั้น สูงสุดของชีวิตมนุษย์ นอกจากศีลแล้วสังคมยังต้องการสมาธิมาเป็นองค์ประกอบในส่วนที่ต่อเนื่องให้ เกิดการแก้ปัญหาต่างๆอย่างถูกต้องและเป็นระบบแบบแผนยิ่งขึ้น คือ สัมมาวายามะ เพียรพยายาม

^{๑๑} ธรรมจักร, (๒๕๔๘), [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.dhammajak.net/forums/viewtopic.php?f=1&t=2679&p=16096262>, [๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๘].

ชอบ เพียรสร้างความดี สัมมาสติ มีสติชอบและสัมมาสมาธิ มีสมาธิชอบ เพราะมนุษย์มีกิเลสเป็น
เครื่องหมักดองสันดานอยู่และกิเลสต่างๆ ที่มีอยู่นี้ หลักของพุทธศาสนาได้กล่าวไว้ คือ

อภิชฌาวิสมโลภะ คือ ความละโมภ มาสมำเสมอ

โทสะ คือ ความมีความคิดอันจะประทุษร้ายผู้อื่นอยู่เสมอ

โกธะ คือ ความโกรธและความเกลียดชังกันและกัน

อุปนาหะ คือ การผูกความอาฆาตพยาบาทเอาไว้

มกฺขะ คือ การลบหลู่บุญคุณท่านหลาย

ปลาสะ คือ การยกตนเทียบท่าน

อิสสา คือ ริษยา มัจฉริยะ คือ ความตระหนี่

มายา คือ มายา

สาถะยยะ คือ ความโอ้อวด

ถัมภะ คือ หัวดี

สารัมภะ คือ การกล่าวแข่งดี

มานะ คือ ถือตัว

อติมานะ คือ การดูหมิ่นท่าน

มทะ คือ ความมัวเมา

ปมาทะ คือ ความเลินเล่อ

กิเลสทั้งหลายที่สั่งสมอยู่ในจิตใจของมนุษย์นี้ จะเป็นเครื่องกั้นคุณงามความดีอื่น ๆ
ของมนุษย์ไว้มิให้ได้บรรลุถึงซึ่งความดี ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่อยู่ภายในจิต

อารมณ์ที่ท่วงไว้ สกัดกั้นไว้ ไม่ให้เกิดสมาธิรับรู้ความเป็นจริงทั้งหลายเหล่านั้นได้
ในทางพุทธศาสนาเรียกว่า นิ वर्ณอันได้แก่กามฉันทะ คือ ความหลงใหลมัวเมาในกามารมณ์แก่โดย
ใช้สุกกัมมัญฐาน หรือการพิจารณาภายในเห็นเป็นของไม่สวยงาม มี ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง หรือ
ความพยาบาทอาฆาต ใช้พรหมวิหาร ๔ เป็นเครื่องหักล้าง ความท้อแท้ใจหดหู่ และซึมเซา ใช้กสิณ
และอนุสติบำบัด เมื่อมีใจฟุ้งซ่านและหงุดหงิด ใช้อานาปานสติบำบัด หรือเมื่อเกิดวิตกกังวลเล็ดลงใจ
ไม่ได้ใช้จตุธาตวิญญานบำบัด เมื่อขจัดสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้เบาบางลงได้แล้วความสงบ เบิกาย
เบาใจ และสมาธิ ก็จะเกิดขึ้นได้ง่ายและรวดเร็ว

ในการพัฒนาทางจิตให้มีความเข้มแข็งได้นั้น ต้องรู้จักที่จะฝึกฝนตนเอง และรู้จัก
ปรับปรุงตนเอง เพราะผู้ที่มีสมาธิเข้มแข็งและอดทน ย่อมทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข
ปราศจากความขัดแย้งและสมาธิที่ดีผ่านการฝึกฝนอบรมมาดีแล้ว ย่อมเป็นผลของการพัฒนาทาง
กาย วาจา และทางจิตและมีผลประโยชน์อย่างมากต่อผู้ดำเนินชีวิตในสังคม

(๓) การดำเนินชีวิตด้านปัญญาศึกษา ปัญญาศึกษาถือเป็นส่วนสำคัญของชีวิตของมนุษย์ เพราะมนุษย์ที่เกิดมามีพัฒนาการที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงมีความแตกต่างกันในทางกายทางวาจาและทางจิตใจบุคคลที่ได้รับการพัฒนาฝึกอบรมมาดีแล้วย่อมเปรียบเสมือนขุมทรัพย์อันยิ่งใหญ่ของมวลมนุษยชาติ และเป็นผลให้การอยู่ร่วมกันโดยอาศัยปัญญาเป็นเครื่องหล่อหลอมจิตใจให้สะอาดดีงาม ซึ่งความจริงแล้วตามหลักของพระพุทธศาสนานั้น มีเป้าหมายที่ต้องการจะให้คนทั้งหลายพ้นทุกข์ได้ด้วยการที่มีปัญญารู้เห็นความจริง จนสามารถเข้าถึงสภาวะของธรรมจริงโดยไม่มีสิ่งปิดบังซึ่งเรียกว่า พระนิพพาน อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของศาสนา แต่การที่จะเข้าถึงความจริงทั้งหลายได้จนถึงขั้นหลุดพ้นได้นั้น ต้องอาศัยเครื่องอย่างหนึ่งจึงจะสามารถกระทำได้ และเครื่องมือที่กล่าวนั้นก็คือ ปัญญา นั่นเอง เพราะคนที่จะเข้าถึงพระนิพพานได้ ก็โดยอาศัยปัญญาแทงตลอด ล่วงรู้ในธรรมทั้งหลายทั้งปวงที่มีอยู่นั้นตามความเป็นจริงด้วยปัญญา คือ สัมมาทิฐิ ได้แก่ มีความเห็นชอบ คือความเห็นตามความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลาย เช่น การเห็นในความจริงของอริยสัจ เห็นความจริงในเรื่องของกรรมว่า ทำดีจะได้ดี และทำชั่วจะได้ชั่ว และสัมมาสังกัปปะ ได้แก่ ดำริชอบ เช่น ดำริที่จะออกจากกาม

๙) แนวทางการดำรงอยู่ของชีวิต

ในทางพระพุทธศาสนา ชีวิต หมายถึง ความเป็นไปอยู่ มีอยู่ ดำรงอยู่แห่งเบญจขันธ์ ซึ่งมีส่วนประกอบต่างๆมากมายรวมตัวเข้าด้วยกัน ซึ่งในทางปฏิบัติตามความเป็นจริงแล้วปัจจัยสำคัญในการดำเนินชีวิต หรือสิ่งจำเป็นในการบำรุงรักษาชีวิตของมนุษย์ให้เป็นอยู่ได้ดำรงอยู่ได้นั้นมีเพียง ๔ อย่าง คือ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค

เมื่อชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ต้องเกี่ยวข้องกับปัจจัย ๔ เป็นพื้นฐาน จำเป็นต้องแสวงหาปัจจัยเพื่อเลี้ยงชีวิต และควรรู้จักการบริโภคปัจจัย ๔ เพื่อทำให้เกิดคุณภาพชีวิต ขณะเดียวกันการแสวงหาปัจจัยด้วยความสนองต้องการของตนเองโดยเกินความจำเป็นในการเลี้ยงชีวิต ขาดการใช้ปัญญาพิจารณาถึงความจำเป็นและความเหมาะสม ทำให้เกิดโทษและปัญหาในการดำเนินชีวิตติดตามมาหลายอย่าง^{๑๒} คือ

(๑) การเบียดเบียนตนเอง เช่น การบริโภคปัจจัย ๔ โดยเกินความจำเป็นและความต้องการทำให้เสียสุขภาพเพราะเห็นแก่การบริโภค เกิดโรคมามากมายจากทางร่างกายและจิตใจ

(๒) การเบียดเบียนผู้อื่น เช่น ทำให้สังคมเดือดร้อนและเกิดปัญหาขึ้นมา เพราะในการแย่งชิงปัจจัย ๔ เกิดการเอาเปรียบซึ่งกันและกัน หรือเอาจากผู้อื่นโดยมิใช่เหตุ

^{๑๒} ชนະຍຸທ ເກຕຸຢູ່, "ສຶກສາການດຳເນີນຊີວິດຕາມແນວທາງພຸດທະສາດກັບການປະກັນຊີວິດຂອງບຣິຫປະກັນຊີວິດໃນປະເທດໄທ", ວິທານິພົນພຸດທະສາດສຸກສະໄຫມພັນທິດ, (ບັນທຶກວິທະຍາລັຍ: ມະຫາວິທະຍາລັຍມະຫາຈຸຟາລງກຣນຣາວິທະຍາລັຍ, ໒໕໕໒), ໜ້າ ໔.

(๓) การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อสนองความต้องการของตน ในการได้มาซึ่งปัจจัย ๔

๑๐) หลักการอันเป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิต

หลักการอันเป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตในแนวทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ ศีล ๕ ซึ่งเป็นปฐมบทในการประคับประคองพฤติกรรมของมนุษย์ (พุทธศาสนิกชน) ให้อยู่ตามครรลองของการอยู่ร่วมกันในสังคม การรักษาศีล ๕ เป็นไปเพื่อระงับโทษทางกาย ทางวาจา เป็นวินัยพื้นฐานที่วางไว้ ให้ชีวิตมนุษย์มีพื้นฐานที่ดีทั้งในส่วนของตนเองและการอยู่ร่วมกันของสังคม การวางระเบียบแบบแผนด้วยศีล ๕ นี้ เป็นพื้นฐานการดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ซึ่งเป็นจุดหมายของชีวิต ของบุคคล ขององค์กร ชุมชน ตลอดจนสังคมในทุกระดับ โดยเฉพาะที่สำคัญ คือ การฝึกฝนบุคคลให้พัฒนาชีวิตเพื่อได้รับประโยชน์สูงสุดจากการที่ได้มีชีวิตอยู่ วินัยพื้นฐานไม่ว่าสังคมใดประเทศ หากขาดกฎระเบียบวินัย ย่อมจะก่อให้เกิดความเดือดร้อนไปทั่ว แม้แต่ศาสนาเองที่มุ่งเน้นการพัฒนาจิตใจ ก็ยังต้องมีกฎระเบียบวินัยในเบื้องต้นเป็นเครื่องขัดเกลาให้เกิดความเรียบร้อยและความสงบทางด้านพฤติกรรมก่อน ทั้งนี้ก็เพื่อให้มนุษย์เคารพสิทธิและมีความรู้สึกสำนึกทางจิตใจต่อกันอย่างอ่อนโยน ซึ่งจะนำไปสู่ผลที่ต้องการอย่างแท้จริง

คุณธรรม ๕ ประการ

คุณธรรม (Virtue) หมายถึง คุณธรรมเกิดจากการรักษาศีล ๕ ข้อ และละเว้นในสิ่งตรงกันข้ามกัน หรือเบญจศีลเบญจธรรม ดังนี้

๑. การละเว้นการฆ่า การทำลายกัน ก็เพื่อให้มนุษย์รู้สึกถึงผลข้างเคียงที่จะเกิดขึ้นกับตนและคนอื่น ด้วยเหตุนี้ การละเว้นในศีลข้อ ก็เพื่อให้มนุษย์รู้สึกสำนึกในการรับผิดชอบต่อความทุกข์ของผู้อื่น และควรแสดงความรัก ความเมตตาต่อผู้อื่นไปด้วย

๒. การละเว้น การหยิกฉวยของคนอื่น ก็เพื่อให้มนุษย์รู้จักเคารพสิทธิในทรัพย์สินของผู้อื่นที่เขาหวงแหนเหมือนกับที่ตนรักและหวงแหนทรัพย์สินสมบัติของตนเอง ศีลข้อนี้เจตนาเพื่อให้มนุษย์รู้จักเสียสละและรู้จักการให้ การบริจาค ลดความอยากได้อย่างมีภายในใจให้น้อยลง เพื่อปรับความสมดุลกิเลสที่อยู่ในใจให้เบาบางลง จนอยู่ในระดับพอเพียงในทรัพย์ของตน

๓. การละเว้นการผิดลูกเมียคนอื่น ศีลข้อนี้ป้องกันมิให้จิตใจหลงระเหิดตามอำนาจกิเลสทางกามารมณ์จนหาความพอดีไม่ได้ ให้รู้จักเคารพสิทธิของผู้อื่นและมีความละเอียดรอบคอบทั้งนี้ก็เพื่อให้มนุษย์รู้จักระงับยับยั้งชั่งใจจากการแย่งชิงเอาตามอำเภอใจ และเพื่อให้เกิดคุณธรรม คือ ความสันโดษ ความพอใจในสิ่งที่ตนเลือกและมีอยู่นั่นเอง

๔. การละเว้นการพูดปด พูดเท็จ ข้อนี้ก็เพื่อปกป้องและป้องกันตัวเองและผู้อื่นมิให้เกิดความเสียหายหรือเสื่อมเสียในคำพูด ซึ่งจะนำมาแห่งความไม่ไว้วางใจกัน ไม่เชื่อมั่นกัน

หวาดระแวงกันและกัน จุดประสงค์ของศีลข้อนี้ คือ เพื่อให้มนุษย์รู้ว่า สัจจะ คือ ความจริง รู้จักมารยาทในการพูด รู้จักกาลเทศะในการใช้วาจาที่น่าเคารพและน่าเชื่อถือ

๕. การละเว้นการดื่มของมึนเมา ก็เพื่อป้องกันมิให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม อย่างน่าละอายออกมา ป้องกันมิให้เกิดความประมาทในการครองสติ การตัดสินใจและการกระทำใดๆ ที่ผิดพลาดได้ง่าย เพราะเมื่อขาดสติ มนุษย์ก็เหมือนรถไร้เบรก ซึ่งจะก่อให้เกิดอุบัติเหตุที่จะทำลายชีวิต และทรัพย์สินของตนและผู้อื่นได้

ด้วยหลักทั้งหมดนี้ จึงเป็นหลักประกันขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตอย่างรอบคอบตามหลัก พระพุทธศาสนาและเป็นหลักการประกันที่จะรักษาสังคมให้มั่นคงและปลอดภัย เพียงพอที่จะทำให้ มนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นปกติสุขและการดำเนินชีวิตในกิจการต่างๆ ได้ด้วยความดีงาม นับว่าเป็นวินัย แม่บทของคฤหัสถ์และของชาวโลกทั้งมวล

สรุป การดำเนินชีวิตของชาวพุทธศาสนิกชนเกี่ยวกับ ความหมายของพุทธศาสนิกชน, ความสำคัญของพุทธศาสนิกชน, คุณสมบัติของพุทธศาสนิกชน, การปฏิบัติตนในสถานะ พุทธศาสนิกชน, พุทธศาสนิกชนในสถานะปัจเจกชน, การดำเนินชีวิตในสังคมตามหลัก พระพุทธศาสนา พุทธศาสนิกชนที่ดี, การดำเนินชีวิตตามหลักไตรสิกขา, หลักการอันเป็นเครื่อง ดำรงอยู่ของชีวิต หลักการอันเป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิต และคุณธรรมที่เกิดจากการปฏิบัติตาม เบญจศีลเบญจธรรม

๓.๒ การปฏิบัติตามหลักกุลจิรัฏฐิติธรรม

การปฏิบัติตามหลักกุลจิรัฏฐิติธรรม ได้ศึกษาถึง ความหมายกุลจิรัฏฐิติธรรม แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติตามหลักกุลจิรัฏฐิติธรรม แนวทางวิธีการใช้จ่ายทรัพย์และประโยชน์ของการ ปฏิบัติตามหลักกุลจิรัฏฐิติธรรมของพุทธศาสนิกชนในเขตอำเภอเมืองอำนาจเจริญ จังหวัดอำนาจเจริญ ดังนี้

๓.๒.๑ ความหมายกุลจิรัฏฐิติธรรม

ความหมายกุลจิรัฏฐิติธรรม ได้กล่าวถึงทัศนคติอันเป็นแนวทางที่จะนำไปปฏิบัติ และแนวคิดที่สำคัญของหลักกุลจิรัฏฐิติธรรม

พระครูสิริปริยัติธำรง (พิสิฐ ชุตินธโร) มีทัศนคติเกี่ยวกับหลักกุลจิรัฏฐิติธรรม ว่าหลักธรรมสำหรับดำรงความมั่งคั่งของตระกูลให้ยั่งยืน เป็นหลักที่สอนเกี่ยวกับการใช้ทรัพย์ การรักษาทรัพย์ การรู้จักซ่อมแซมของเก่าที่ชำรุดทรุดโทรมให้กลับคืนสภาพใช้ได้ดีดังเดิม เป็นเหตุที่ทำให้ตระกูลมั่งคั่งอยู่ได้นาน ดังเนื้อความที่พระพุทธเจ้าตรัสแก่นาถบิณฑิกเศรษฐี ปรากฏในอาทิตยสูตร แห่งคัมภีร์อังคุตตรนิกาย ปญจกนิบาตว่า อริยสาวกย่อมป้องกันอันตรายที่เกิดจากไฟ น้ำ พระราชา

โจร คนที่ไม่ชอบกัน หรือจากทายาท ทำตนให้ปลอดภัย นี่เป็นประโยชน์ที่ควรถือเอาจากโศกทรัพย์
กุลจิรัฐติธรรม ๔ ประกอบด้วย

- ๑) นัฏฐเวศสนา ของหายของหมด รู้จักหามาไว้
- ๒) ชินณปฏิสังขรณา ของเก่าของชำรุด รู้จักบูรณะซ่อมแซม
- ๓) ปริमितปานโภชนา รู้จักประมาณในการกินการใช้
- ๔) อธิปจสัลลวันตสถาปนา ตั้งผู้มีศีลธรรมเป็นพ่อบ้านแม่เรือน

เมื่อได้ทรัพย์มาแล้วก็ต้องใช้ทรัพย์ที่ได้มานั้นให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวมด้วย
จึงจะจัดเป็นการดำเนินชีวิตที่เกี่ยวข้องด้วยทรัพย์สินเงินทองที่ถูกต้องสมบูรณ์ ดังเนื้อความที่พระรัฐ
पालะกล่าวไว้ปรากฏในรัฐपालสูตรแห่งคัมภีร์มัชฌิมปิณณาสกัว่า

"...อาตมาเห็นผู้คนที่มั่งมีทรัพย์ในโลกได้ทรัพย์เครื่องปลื้มใจ แล้วยอมให้ (ใคร) เพราะความ
หลงได้ทรัพย์แล้ว เก็บสะสมไว้ และปรารถนาความยิ่งขึ้นไป ฯลฯ"

ทายาททั้งหลายก็ชนทรัพย์สมบัติของเขาไป ส่วนสัตว์ที่ตายไปก็ยอมไปตามกรรม เมื่อตาย
ไปทรัพย์ใดๆ คือ บุตร ภรรยา ทรัพย์ ข้าวของ เงินทอง และแม้แว่นกัติดตามตัวไปไม่ได้ ทรัพย์ช่วยคน
ให้มีอายุยืนไม่ได้ ทั้งช่วยคนให้ละความแค้นไม่ได้ ฯลฯ"

เพราะเหตุนี้แล ปัญญาเท่านั้นเป็นเหตุบรรลุนิพพาน ซึ่งเป็นที่สุดแห่งภพในโลกนี้
จึงประเสริฐกว่าทรัพย์^{๑๓}

มานิตา สุขสำราญ มีทัศนคติเกี่ยวกับกุลจิรัฐติธรรม เป็นหลักธรรมการสร้าง ความมั่งคั่ง
และมั่นคงแก่ตระกูล ครอบครัวถือว่าเป็นสถาบันหลักอีกสถาบันหนึ่งที่มีความสำคัญและมีบทบาท
อย่างยิ่งต่อการพัฒนาหรือขัดเกลาสมาชิกของสังคมให้เป็นคนดีและมีคุณภาพ เพราะสถาบันครอบครัว
เป็นสถาบันปฐมภูมิหรือสถาบันแรกที่จะทำหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนและแนะนำบุตรหลานให้ได้
เรียนรู้เกี่ยวกับระเบียบวินัย กฎ กติกา หรือมารยาทต่างๆ ทางสังคม ก่อนที่บุตรหลานเหล่านั้นจะเข้า
ไปศึกษาหาความรู้จากสถาบันทางสังคมอื่นๆ ต่อไปครอบครัวจะมีความเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์ได้ก็
ต่อเมื่อมีองค์ประกอบครบ คือ ต้องมีทั้งสามีภรรยาหรือพ่อ แม่ และบุตรธิดา หรือถ้าหากจะมีคนอื่น
เพิ่มเข้ามาด้วยก็ไม่ใช่ไร เช่น ปู่ย่า ตายาย เป็นต้น แต่หัวใจสำคัญของครอบครัวนั้น ก็คือ ผู้ที่ได้ชื่อว่า
พ่อแม่หรือสามีภรณานั่นเอง^{๑๔}

^{๑๓} พระครูสิริปริยัติธำรง (พิสิฐ ชุตินธโร), "ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบโศกภาค ๔ กับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง", วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๕๒-๕๓.

^{๑๔} มานิตา สุขสำราญ, "การศึกษาพฤติกรรมของผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนพุทธศาสนาวินาศิตย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในการนำหลักพุทธธรรมมาปฏิบัติภายในครอบครัว", วิทยานิพนธ์พุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๔๘.

เมื่อมีครอบครัวขึ้นมา สมาชิกของครอบครัวทุกคนล้วนต่างก็ปรารถนาอยากจะทำให้ครอบครัวของตนเองมีความสุข มีความอยู่ดีมีความสุข มีความอบอุ่น มีความมั่นคง และมีความสมบูรณ์อยู่ตลอดเวลา ไม่มีใครเลยที่ปรารถนาอยากจะทำให้ครอบครัวของตนเองต้องล่มจมหรือแตกสลายไป

รัตนะ ปัญญาภา^{๑๕} มีทัศนคติเกี่ยวกับกุลจิรัฐิธิธรรมว่า เป็นหลักธรรมสำหรับดำรงความมั่งคั่งของตระกูลให้ยั่งยืน เหตุที่ทำให้ตระกูลมั่งคั่งตั้งอยู่ได้นาน หลักการดำรงความมั่นคงขององค์กรที่เป็นครอบครัววงศ์ตระกูล หมู่เหล่า สังคม หน่วยงาน ห้างร้าน บริษัท มีดังนี้

๑) นัฏฐุคเวสนา ของหายของหมด รู้จักหามาไว้ เป็นการหาของที่ หมดไปให้กลับมาใช้ได้ อีก เช่น สิ่งของในบ้านเรือนเมื่อใช้หมดไปแล้ว หากอยู่ในวิสัยที่จะหาคืนมาได้ ก็ให้รีบชวนขวายหา กลับมาให้ได้ ในองค์กรบริษัทก็เช่นกัน ของหกหล่น ของที่สูญเสีย เวลาที่สูญเสีย ก็ให้หาทางแก้ไขให้เกิดสูญเสียน้อยลง

๒) ชินณปฏสังขรณา ของเก่าของชำรุด รู้จักบูรณะซ่อมแซม การซ่อมแซมของเก่าของชำรุด เช่น ของเก่าที่ใช้งานไปแล้วไม่ว่าจะเป็นอาคาร บ้านเรือน เสื้อผ้า โต๊ะทำงาน เครื่องจักรที่ชำรุด ให้หาทางซ่อมให้ดี อย่าปล่อยให้เสื่อมโทรม ถ้าไม่ใช้จริงๆ ก็ให้ขายหรือบริจาคให้คนอื่นใช้ประโยชน์

๓) ปริมิตปานโกชนา รู้จักประมาณในการกินการใช้ รู้จักความพอดี ในเรื่องของการกิน การใช้ อะไรที่มากเกินไปก็ให้หาทางลดลง เช่น พลังงานไฟฟ้า อะไหล่ ทรัพย์สินที่ดิน เครื่องใช้สำนักงาน กระดาษ ให้หาทางรณรงค์ให้ใช้น้อยลง เอาแต่พอดีและไม่ต้องตระหนี่ จนขาดความสะดวกให้รู้จักความพอดี

๔) อธิปัจจสัสลวันตสถาปนา ตั้งผู้มีศีลธรรมเป็นพ่อบ้านแม่เรือน รู้จักการตั้งคนดี มีคุณธรรมให้เป็นใหญ่ ซึ่งจะต้องคิดไตร่ตรองในการคัดเลือกแต่งตั้งให้เป็นผู้นำในองค์กร ที่ใดมีคนดีไม่ดีไม่มีศีลธรรมเป็นผู้นำย่อมพาองค์กรไปไม่ถึงจุดหมายปลายทาง^{๑๖}

สุมาลี สุขอร่าม^{๑๗} มีทัศนคติเกี่ยวกับกุลจิรัฐิธิธรรม ๔ ว่าเป็นหลักธรรมสำหรับดำรงความมั่งคั่งของตระกูลให้ยั่งยืน หรือธรรมที่เป็นเหตุทำให้ตระกูลมั่งคั่งตั้งอยู่ได้นาน กุลจิรัฐิธิธรรม หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "กุลธรรม" แปลว่า ธรรมสำหรับดำรงความมั่งคั่งของตระกูล เมื่อตั้งเนื้อตัว

^{๑๕} รัตนะ ปัญญาภา, เอกสารประกอบการสอนรายวิชาพุทธธรรม, (อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๕๓), หน้า ๑๕๕.

^{๑๖} พระมหาบุญเพียร ปุณณวิริโย, "แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวตามพระพุทธศาสนา", วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๒๐.

^{๑๗} สุมาลี สุขอร่าม, "การประยุกต์ใช้พุทธจริยธรรมในการประกอบธุรกิจ กรณีศึกษา : บริษัท แฟรี่แลนด์สรรพสินค้า จำกัด นครสวรรค์", วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๕๓-๕๖.

ได้เป็นหลักฐาน อันเนื่องมาจากดำรงมั่นในธรรม จะต้องไม่ประมาทมัวเมา โดยจะต้องขวนขวายเพื่อความเจริญมั่นคงแห่งโภคทรัพย์และครอบครัวยิ่งขึ้นไป เพราะมีเหตุที่ทำให้ตระกูลมั่งคั่งดำรงอยู่ได้นาน ที่เรียกว่า กุลจิรัฏฐิติธรรม **ศตวรรษ มะละแซม** กล่าวถึง กุลจิรัฏฐิติธรรม ว่าคือ หลักธรรมที่เป็นเหตุให้ตระกูลมั่งคั่งตั้งอยู่ได้นานตระกูล(ครอบครัว)จะมั่นคงและตั้งมั่นอยู่ได้คนในครอบครัวจะต้องประพฤติปฏิบัติหลักธรรมนี้อย่างสม่ำเสมอ ๔ ประการดังนี้

๑) วัฏฐคเวสนา ของหายรู้จักแสวงหาคืนมา คือ เมื่อสิ่งของเครื่องมือเครื่องใช้ในครอบครัวอันใดหายไป อาจจะเป็นเพราะใช้แล้ววางไว้ผิดที่หรือมีคนมาขโมยไป ซึ่งก็อยู่ในวิสัยที่จะแสวงหาคืนมาได้ ก็ต้องรีบแสวงหาคืนกลับมาไว้ไม่ปล่อยให้สูญหาย หรือไม่รีบด่วนซื้อมาแทน อันจะทำให้สิ้นเปลืองเงินทองโดยไม่จำเป็นในทางปฏิบัตินั้น แม้คนบางคนจะขยันทำมาหากิน มีรายได้มากพอสมควร

๒) ชินณปฏิสังขรณา ของเก่าของชำรุดรู้จักซ่อมแซม คือ เมื่อพบว่าสิ่งใดเก่าชำรุดแต่ยังไม่หมดสภาพการใช้งาน ให้รีบจัดการบูรณะซ่อมแซม โดยถ้าซ่อมเองได้ก็ซ่อมเอง หรือถ้าซ่อมไม่ได้ก็ให้ช่างผู้ชำนาญซ่อมเพื่อใช้งานต่อไป หรืออาจปรับใช้ก็ได้ แทนที่จะไปซื้อใหม่มาใช้ก็จะเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายได้ สำหรับการปรับใช้ในลักษณะนำกลับมาใช้ใหม่ได้

๓) ปริमितปานโกชนา รู้จักประมาณความพอดีในการกินการใช้ คือ รู้จักประหยัดกินประหยัดใช้ ไม่ใช่จ่ายฟุ่มเฟือยหรือสุรุ่ยสุร่าย รู้จักเจียมฐานะของตน ไม่ฟุ้งเฟ้อตามอารมณ์ที่ตนอยากได้ อยากมี อยากเป็นรู้จักประมาณในการกินการใช้ การประกอบอาชีพแบบพอเพียงหรือพอกินพอใช้ มีพออยู่พอกิน ให้รู้จักประมาณในการใช้จ่ายใช้สอยเครื่องอุปโภคบริโภคให้สมกับฐานะ

๔) อธิปัจจศีลวันตสถาปนา พ่อบ้านแม่บ้านจะต้องเป็นผู้มีศีลธรรม ข้อนี้สำคัญมากเพราะหัวหน้าครอบครัวที่มีศีลธรรมนั้นจะทำให้ตระกูลมั่งคั่งโดยส่วนเดียวความเจริญหรือความเสื่อมของตระกูลนั้นขึ้นอยู่กับผู้นำ ถ้าผู้นำตั้งอยู่ในศีลธรรมจะประกอบสิ่งใดก็จะเจริญก้าวหน้าในพระพุทธศาสนา คือ อย่างต่ำจะต้องเป็นผู้มีศีล ๕ และละเว้นจากอบายมุข "มีศีล ๕ ละอบายมุข" ถ้าได้พ่อบ้านแม่เรือนที่มีศีลธรรม ผู้นำนั้นก็ย่อมหาทางแสวงหาของทั้งหมดไปมาไว้ รู้จักบูรณะซ่อมแซมของที่ชำรุด และรู้จักประมาณในการกินการใช้ยังประพฤติปฏิบัติธรรมอย่างอื่น

หลักธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ เป็นหลักธรรมส่งเสริมพ่อบ้านแม่เรือนให้เป็นคนมีความมั่งคั่งในการครองเรือน เป็นตัวของตัวเอง สามารถทำวงศ์ตระกูลของตนให้เป็นที่ยังชีพของลูกหลานได้ เพราะคนทุกคนเมื่อยังมีชีวิตอยู่ก็ย่อมมีความหวังคือ หวังอยากเป็นนั่นเป็นนี่ บุคคลผู้หวังความเจริญก้าวหน้าให้กับตระกูล ควรยึดหลักธรรม ๔ ประการทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตต่อไป

สรุป ความหมายของกุลจิรัฏฐิติธรรมตามทัศนะของท่านผู้รู้ที่มีลักษณะเหมือนกัน คือ กุลจิรัฏฐิติธรรมเป็นหลักธรรมสำหรับดำรงความมั่นคงของตระกูลให้ยั่งยืน และสอนเกี่ยวกับการใช้จ่ายทรัพย์ รู้จักซ่อมแซมของเก่าให้กลับคืนมาสภาพใช้ได้ เป็นหลักธรรมสร้างความมั่นคงและมั่นคงแก่ตระกูล มีความสำคัญและมีบทบาทต่อการพัฒนาสมาชิกของครอบครัวในสังคมให้เป็นคนดีมีคุณภาพ เป็นหลักธรรมดำรงความมั่งคั่งของตระกูลให้ยั่งยืน เหตุที่ทำให้ตระกูลมั่งคั่งตั้งอยู่ได้นานหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า กุลจิรัฏฐิติธรรม ธรรมสำหรับดำรงความมั่งคั่งของตระกูล

๓.๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติตามหลักกุลจิรัฏฐิติธรรม

แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติตามหลักกุลจิรัฏฐิติธรรมเป็นการปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ ได้นำมาปรับใช้ ทั้งนี้เพราะประเทศไทยส่วนมากนับถือพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะประชาชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ จึงเป็นพุทธศาสนิกชนและนำเอาหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะหลักกุลจิรัฏฐิติธรรม และธรรมเกี่ยวกับกุลจิรัฏฐิติธรรม ดังนั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ เกี่ยวกับแนวปฏิบัติตามหลักกุลจิรัฏฐิติธรรม

แนวปฏิบัติหลักกุลจิรัฏฐิติธรรมที่พุทธศาสนิกชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ ได้ปฏิบัติกัน ดังนี้

๑) นวัฐคเวสนา ของหายรู้จักแสวงหาคืนมา ปรับใช้ต้องรู้จักแสวงหาสิ่งที่หายมาไว้โดยยึดหลัก ๔ ประการ คือ^{๑๘}

(๑) การป้องกันอันตรายที่จะเกิดขึ้นแก่ทรัพย์ ระวังโจรผู้ร้ายที่จะลักหรือตีชิงเอาไป การเก็บของมีค่าไว้ในบ้าน ก็ต้องเก็บในที่มิดชิด การแต่งตัวด้วยของมีค่ามาก หรือไปตามลำพังคนเดียว อาจจะถูกพวกใจบาปชิงเอาไป และอาจจะทำอันตรายถึงแก่ชีวิตได้ จึงเป็นสิ่งที่ไม่ควรทำ ไม่ใช่คิดว่าหายแล้วหาใหม่ได้ หรือคิดจะแสวงหาอย่างเดียว จะต้องรู้จักการป้องกันด้วย ทางที่ดีควรจะป้องกันอันตรายซึ่งจะเกิดกับที่อาศัยด้วย เช่น ช่วยกันป้องกันอัคคีภัย กำจัดสิ่งที่เป็นเชื้อเพลิง และที่สำคัญอย่าประมาทปิดประตูหน้าต่างก่อนเข้านอนด้วยก็จะยิ่งดี

(๒) ทำการสะสมทรัพย์ นอกจากจะรู้จักแสวงหาทรัพย์มาแล้ว ควรหาวิธีที่จะพอกพูนทรัพย์เพื่อให้เกิดความมั่นคงแก่ทรัพย์สมบัติ ที่สำคัญจะต้องเก็บไว้หรือตั้งกองทุนไว้สำหรับตนเอง รู้จักนำเงินไปต่อเงิน เหมือนที่ร้านค้าต่างๆ แยกยอดทำธุรกิจ มีธุรกิจตัวนั้นตัวนี้มาเพิ่มเติมเสริมฐานเดิมที่อยู่แล้วให้แผ่ขยายสาขากว้างขวางยิ่งขึ้นไปอีก คนเราให้เอาคติอย่างปลวกในการสะสมทรัพย์ เพราะปลวกจะสร้างที่อยู่ของตัวเองให้ใหญ่โตได้อาศัยความพยายามจากเล็กไปใหญ่ จากสิ่งไม่มีอะไรกลายเป็นจอมปลวกที่ใหญ่โตได้ นอกจากจะทำให้เศรษฐกิจดีแล้วยังทำให้ตระกูลตั้งอยู่ได้นานด้วย

^{๑๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๕๔), หน้า ๑๑๓.

(๓) ป้องกันกรรมสิทธิ์ ในฐานะที่เราเป็นเจ้าของทรัพย์สินนั้น ทรัพย์สินสมบัติที่เราแสวงหาทั้งหมดได้นั้นเราต้องมีกรรมสิทธิ์โดยชอบธรรมตามกฎหมาย ฉะนั้น ต้องหมั่นตรวจตราดูว่าที่ดิน เคหสถานบ้านเรือน หรือหนังสือสัญญา ยังมีสิทธิสมบูรณ์ตามกฎหมายอยู่หรือไม่ แล้วจึงดำเนินการตามความเหมาะสมต่อไป

(๔) ถนอมทรัพย์ คือ ให้คนในปกครองรู้จักถนอมสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ในบ้านเรือนให้อยู่ในสภาพที่จะใช้งานได้เสมอ ให้ใช้งานได้นานที่สุดเท่าที่จะนานได้ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ เสื้อผ้า รองเท้า ถ้วยชาม และอื่นๆ

สิ่งของต่างๆ ที่บุคคลแสวงหาได้มา ถ้าไม่รู้จักเก็บรักษาก็จะสูญหายหรือเสียหายได้ ต้องรู้จักหาไว้ทดแทน หรือให้เพิ่มพูนมากยิ่งขึ้น ทั้งรู้จักบูรณะซ่อมแซมสิ่งของที่คร่ำคร่า หรือชำรุดเสียหายและรู้จักประมาณในการใช้สอยเครื่องอุปโภคบริโภคให้เหมาะสมกับฐานะและภาวะของตน ไม่ควรฟุ่มเฟือย ให้รู้จักใช้จ่ายตามฐานะตนเองอย่าให้รายจ่ายเกินรายรับเป็นประการสำคัญ คือให้รู้จักประหยัดนั่นเอง

๒) ขิณณปฏิสังขรณา ของเก่าของชำรุดรู้จักซ่อมแซม ปรับใช้สาเหตุของวัตถุสิ่งของจะเกิดคร่ำคร่าหรือพังสลายนั้นมาจากสาเหตุหลายประการ คือ ระยะเวลา วัตถุในการประกอบ สภาพของบรรยากาศ การกระทำของคน การทำลายของสัตว์ การรู้บูรณะซ่อมแซมของเก่าเพื่อให้ใช้งานได้นั้นพระพุทธศาสนาได้ทำเป็นตัวอย่างแล้ว จะเห็นได้จากคำสนทนาระหว่างพระเจ้าอุเทนกับพระอานนท์เมื่อพระอานนท์ได้รับถวายผ้า ๕๐๐ ผืน จากพระมเหสีของพระเจ้าอุเทนทำให้พระเจ้าอุเทนเกิดสงสัยว่า ทำไมพระอานนท์รับจำนวนมากถึงเพียงนั้น พระอานนท์จึงได้ให้ความรายละเอียดเกี่ยวกับการปรับใช้ของเก่าให้เกิดประโยชน์ว่า ได้เอาผ้าจำนวน ๕๐๐ ผืนไปแบ่งปันแก่พระผู้มีจิวรเก่าและจิวรเก่าให้เอาไปทำเป็นผ้าปูที่นอน ผ้าปูที่นอนเก่าไปทำเป็นผ้ากั้นเพดาน ผ้ากั้นเพดานเก่าเอาไปทำผ้าปูพื้น ผ้าปูพื้นเก่าเอาไปทำผ้าเช็ดเท้า ผ้าเช็ดเท้าเก่าเอาไปทำผ้าขี้ริ้วผ้าขี้ริ้วเก่าจะเอาไปโหลกล้ำกับดินเหนียวแล้วไปฉาบบูญ

นี้แสดงให้เห็นว่ามีการปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ทุกระยะของสภาพวัตถุควรจะได้นำเอาไปเป็นตัวอย่างในการปรับใช้วัสดุสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ จะช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายได้นอกจากที่กล่าวมาข้างต้นผู้เป็นเจ้าของจำเป็นต้องเอาใจใส่รับผิดชอบในการดูแลรักษาและบูรณะซ่อมแซมสิ่งของที่ชำรุดเสียหาย เช่น เหย้าเรือน รั้ว ชำรุด ก็ต้องรับบูรณะซ่อมแซมให้เป็นปกติใช้การได้อยู่เสมอ

๓) ปริमितปานโภชนา รู้จักประมาณความพอดีในการกินการใช้ ปรับใช้การประกอบอาชีพแบบพอเพียงหรือพอกินพอใช้ มีพอยู่พอกิน ให้รู้จักประมาณในการใช้จ่ายใช้สอยเครื่องอุปโภคบริโภคให้สมกับฐานะตามลักษณะการสันโดษ ๓ ประการ คือ

(๑) ยถาลาภสันโดษ ความยินดีพอใจและพอเพียงเท่าที่ได้

(๒) ยถาพลสันโดษ ความยินดีพอใจและพอเพียงเท่ากำลังของตนไม่ยินดีอยากได้
พอใจเกินกำลังของตน

(๓) ยถาสารูปสันโดษ ความยินดีพอใจในสิ่งที่สมควรและยินดีพอใจพอสมควร

๔) อธิปัจจศีลวันตสถาปนา คือแนวคิดเกี่ยวกับพ่อแม่บ้านจะต้องเป็นผู้มี
ศีลธรรม ปรับใช้หลักธรรมที่จะทำให้เป็นเศรษฐกิจ คือ ธรรมที่จะอำนวยประโยชน์สุขในปัจจุบัน
หรือธรรมที่เป็นเหตุให้สมหมายหรือสัมปทา ๔ ประการ คือ

(๑) สัทธาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศรัทธา คือ เมื่อทำอะไร พุทอะไร คิดอะไร
ก็ประกอบด้วยศรัทธา ได้แก่ มีความเชื่อเหตุเชื่อผล เชื่อมั่นในตนเองมั่นใจต่อตนเองในทางที่ถูกต้อง

(๒) สีสสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีล คือ เมื่อทำอะไร พุทอะไร ก็ประกอบด้วยศีล ได้แก่
เป็นคนมีระเบียบวินัย ทำอย่างมีระเบียบวินัย พุทอย่างมีระเบียบวินัย เว้นกายทุจริต

(๓) จาคสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการบริจาค คือ มีความเสียสละเมื่อถึงที่ควรเสียสละ มี
ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีใจโอบอ้อมอารีต่อผู้อื่น ไม่เป็นคนใจแคบ ไม่เป็นคนเห็นแก่ตัว

(๔) ปัญญาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยปัญญา คือ เป็นคนรู้จักใช้ปัญญาพิจารณาวินิจฉัย
ปัญหาที่เกิดขึ้น รู้จักตัดสินปัญหา รู้จักแก้ปัญหาด้วยกำลังปัญญาของตน รู้จักใช้ปัญญาไตร่ตรอง
ด้วยเหตุผลอย่างรอบคอบ ผู้เป็นพ่อแม่บ้านเรือน เมื่อหวังความเจริญก้าวหน้าให้กับตระกูลควรมี
หลักการในการรักษาตระกูลให้คงอยู่โดยยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนิน
ชีวิต

ความหมายหลักธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ เป็นหลักธรรมส่งเสริมพ่อแม่บ้านเรือนให้เป็นคนมี
ความมั่งคั่งในการครองเรือน เป็นตัวของตัวเอง สามารถทำวงศ์ตระกูลของตนให้เป็นที่ยังพาทของ
ลูกหลานได้ เพราะคนทุกคนเมื่อยังมีชีวิตอยู่ย่อมมีความหวังคือ หวังอยากเป็นนั่นเป็นนี่ บุคคลผู้หวัง
ความเจริญก้าวหน้าให้กับตระกูล ควรยึดหลักธรรม ๔ ประการทางพระพุทธศาสนาปฏิบัติเพื่อเป็น
แนวทางในการดำเนินชีวิตต่อไป

นอกจากนี้ พุทธศาสนิกชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ ยังปฏิบัติตาม
ดรรชนีธรรม ๖ ประการ **ดรรชนีธรรม** หมายถึง ทางที่เป็นหนทางแห่งความสำเร็จ ข้อปฏิบัติที่เป็น
ประจักษ์อันเปิดออกไปสู่ความสุข ความเจริญก้าวหน้าแห่งชีวิต ๖ ประการ

๑. อโรคยะ คือ รักษาสุขภาพดีมิให้มีโรคทั้งจิตและกาย

๒. ศีล คือ ความมีระเบียบวินัยไม่ก่อเวรภัยแก่สังคม

๓. พุทธานุมัติ คือ ได้ คนดีเป็นแบบอย่าง ศึกษาเยี่ยงนิยมแบบอย่างของมหาบุรุษพุทธชน

๔. สุตะ คือตั้งใจเรียนรู้ให้รู้จริง

๕. ธรรมานุวัตร คือ ทำแต่สิ่งที่ถูกต้องดีงาม ดำรงมั่นในสุจริต ทั้งชีวิตและงานดำเนินตามธรรม

๖. อสันทา คือ มีความขยันหมั่นเพียร มีกำลังใจแข็งแกร่ง ไม่ท้อแท้เฉื่อยชา เพียรก้าวหน้าเรื่อยไป

ธรรมะทั้ง ๖ ประการนี้ เริ่มจากการรักษาตนให้เป็นผู้มีสุขภาพปกติ มีจิตยึดมั่นในศีลธรรม น้อมจิตคิดถึงคุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์และดำรงตนตามแบบอย่างที่ดี มีจิตใฝ่รับรู้รับฟังทั้งลักษณะการเรียนรู้และรู้จริง ทำในสิ่งที่ถูกต้อง มองถึงคุณค่าตามหลักวิชาการ และมีความขยันหมั่นเพียรในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม ธรรมะดังกล่าวเป็นแนวทางแห่งความสำเร็จในชีวิต

สรุป แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติหลักคุณจริยธรรมของพุทธศาสนิกชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ มีแนวคิดของแต่ละข้อ นักรัฐศาสตร์ โดยยึดหลักการป้องกันอันตรายที่จะเกิดซึ่งแก่ทรัพย์ การสะสมทรัพย์ ป้องกันกรรมสิทธิ์ในฐานะที่เป็นเจ้าของทรัพย์นั้น ถนอมทรัพย์ ฝึกฝนปัญญา การรู้จักบูรณะซ่อมแซมของเก่าที่มีสาเหตุมาจากระยะเวลาวัตถุในการประกอบสภาวะอากาศการกระทำของตนและการทำลายของสัตว์ ปริมาณปานกลาง การรู้จักประมาณหรือวางแผนการใช้จ่าย โดยยึดหลักสันโดษ มียถาถาสนโดษ ยถาพลสนโดษ และยถาสารูปสนโดษ อธิปจจศีลวันตสถาปนา คือการแต่งตั้งผู้มีคุณสมบัติที่ควรเป็นแม่บ้านพ่อเรือน จะต้องเป็นผู้มีศีลธรรม สภาพปัจจุบันชาวอำนาจเจริญยึดหลักสัมปทา หรือผู้มีศรัทธา คือการเสียสละ การศึกษาและมีสติปัญญาความรู้ นอกจากนี้พุทธศาสนิกชนชาวอำนาจเจริญยังปฏิบัติตามหลักคุณธรรม ๖ ประการ คือ อโรคยะ ศีล พุธานุสตี ธรรมานุสตี สุตะ และอสันทา

๓.๒.๓ แนวทางวิธีการใช้จ่ายทรัพย์ตามคุณจริยธรรม

แนวทางวิธีการใช้จ่ายทรัพย์ของคุณจริยธรรมที่พุทธศาสนิกชนในเขตอำเภอเมืองอำนาจเจริญ ปฏิบัติตามมีวิธีใช้จ่ายทรัพย์หลักโยนิโสมนสิการ หลักโภคอาทียสูตร หลักสมชีวิตาหลักสัมมาอาชีวะและวิธีการใช้จ่ายหลักของการหาเลี้ยงชีวิต ๑๐

๑) วิธีการใช้จ่ายทรัพย์ตามหลักโยนิโสมนสิการ^{๑๙}

พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงความสำคัญของโยนิโสมนสิการว่า ภิกษุทั้งหลายเมื่อดวงอาทิตย์อุทัยอยู่ ย่อมมีแสงอรุณขึ้นมาก่อนเป็นบุพนิมิตฉันใด ความถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการก็เป็นตัวนำ เป็นบุพนิมิตแห่งการเกิดขึ้นของอริยอัชฏางคิกมรรค แก่ภิกษุฉันนั้น ภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนสิการ พึงหวังสิ่งนี้ได้คือ จักเจริญ จักทำให้มากซึ่งอริยอัชฏางคิกมรรค^{๒๐} จะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าให้

^{๑๙} พระครูสิริปริยัติธำรง(พิสิฐ ชุตินธโร), "ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบภาค ๔ กับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง", วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (อ่างแล้ว), หน้า ๕๒-๕๓.

^{๒๐} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๓๖/๓๗.

ความสำคัญต่อโยนิโสมนสิการเป็นอย่างมาก เพราะถ้าภิกษุเจริญโยนิโสมนการหรือมีโยนิโสมนสิการในการปฏิบัติธรรม ย่อมทำให้อริยมรรคมีองค์แปดเจริญ เมื่ออริยมรรคมีองค์แปดเจริญ ก็ย่อมเข้าถึงพระนิพพาน โยนิโสมนสิการนี้แปลว่า การทำในใจโดยอุบายอันแยบคาย หรือการคิดอย่างมีหลัก มีวิธีในการคิด เช่น คิดในทางที่ถูกที่ชอบ มีประโยชน์หรือไม่มีประโยชน์ มีเหตุมีผล เช่น เมื่อเราจะจับจ่ายซื้อของอะไรสักอย่างหนึ่ง ก่อนอื่นเราต้องคิดก่อนว่าสิ่งที่เราจะซื้อจะมีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของเรามากน้อยเพียงใด ราคาแพงเกินไปหรือไม่ มีความคุ้มค่าหรือไม่อย่างไร ในการดำเนินชีวิตของมนุษย์นั้นเราหนีไม่พ้นในการใช้ความคิดในการใช้จ่ายทรัพย์เพื่อบริโภคปัจจัยสี่อย่างใดอย่างหนึ่ง การคิดโดยใช้หลักโยนิโสมนสิการจึงสามารถช่วยให้เราไม่หลงไปกับคำโฆษณาเพื่อขายสินค้าหรือบริการในปัจจุบัน พระพุทธเจ้าได้วางหลักในการใช้โยนิโสมนสิการในการใช้การจ่ายเพื่อบริโภคปัจจัยสี่ ซึ่งเป็นการบริโภคขั้นพื้นฐานของมนุษย์

การใช้จ่ายทรัพย์เพื่อการบริโภคจึงต้องให้มีความสมดุลกับรายได้ การจับจ่ายใช้สอยซื้อของที่ตนเองต้องการเป็นเรื่องสนุก หลายคนมีสติในการใช้จ่าย แต่หลายคนก็ขาดสติใช้จ่ายจนเกิดความเดือดร้อนในเรื่องเงินทองซึ่งมีผลกระทบไปถึงการดำเนินชีวิตด้วย บ่อยครั้งคนที่เริ่มเดือดร้อนเรื่องเงินยังไม่ตระหนักถึงสถานะของตนเองเพราะไม่มีไฟแดงกระพริบเตือนเป็นสัญญาณให้ทราบที่กำลังใช้จ่ายเกินตัว กินอยู่เกินฐานะ และชีวิตในอนาคตกำลังจะลำบากสิ่งที่อาจจะเป็นตัวแทนของแดงกระพริบ ได้แก่^{๒๑}

- (๑) รายได้ส่วนหนึ่งถูกใช้ชำระหนี้เพิ่มมากขึ้นทุกที
- (๒) จ่ายเงินชำระหนี้บัตรเครดิตหรือเงินกู้ด้วยจำนวนต่ำสุดเท่าที่เจ้าหนี้จะยอมได้
- (๓) ใช้เงินเต็มวงเงินกู้ของบัตรเครดิต
- (๔) ต้องเอาเงินส่วนที่ตั้งใจไว้ทำอย่างอื่นมาจ่ายชำระเงินตามใบเรียกเก็บเงิน
- (๕) ใช้บัตรเครดิตชำระเงินสำหรับหลายสิ่งทั้ง ๆ ที่แต่เดิมใช้เงินสด
- (๖) ชำระเงินตามใบเรียกเก็บเงินเกินกำหนดเวลาเนื่อง ๆ
- (๗) ผัดผ่อนไม่ไปหาหมอหรือหมอฟันเพราะเงินตึงมือ
- (๘) ถูกเตือนให้จัดการกับบิลค้างชำระอยู่บ่อยๆ
- (๙) ทำงานล่วงเวลาหรือหาเงินพิเศษตัวเป็นเกลียวเพื่อหาเงินสดมาชำระบิลที่ส่งมา

เรียกเก็บ

- (๑๐) หากต้องออกจากงานที่ทำอยู่ก็จะเกิดปัญหาการเงินขึ้นมาทันที
- (๑๑) นึกกังวลถึงเรื่องเงินอยู่เสมอ

^{๒๑} วรากร สามโกเศศ, รู้จักใช้เข้าใจเงิน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ดาวฤกษ์คอมมิวนิคะชั่น, ๒๕๔๙), หน้า ๑๐๓.

๒) วิธีกรใช้จ่ายทรัพย์ตามหลักโศคาทียสูตร เมื่อทำงานและเก็บสะสมทรัพย์ได้พอสมควรแล้ว ต้องนำทรัพย์มาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์โดยการเลี้ยงดูตนเอง ครอบครัวช่วยเหลือสังคมให้ได้รับประโยชน์จากการมีทรัพย์ของตนเอง การมีทรัพย์แล้วไม่ใช่ให้เกิดประโยชน์เป็นสิ่งไม่ถูกต้องและผิดหลักการเกี่ยวกับทรัพย์ในทางพระพุทธศาสนา

วิธีกรใช้จ่ายเมื่อได้ทรัพย์มาแล้วพระพุทธเจ้าตรัสไว้ในโศคาทียสูตร^{๒๒} คือ เมื่อหาทรัพย์มาได้ด้วยน้ำพักน้ำแรงด้วยการประกอบกรงานอันสุจริตแล้ว ควรใช้จ่ายเพื่อเลี้ยงตนเอง ครอบครัวตามหลักโศคาทียะ คือ หลักของการใช้จ่ายทรัพย์เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด คือ

(๑) ใช้จ่ายเพื่อเลี้ยงตัวเอง เลี้ยงบิดามารดา บุตรภรรยาและคนในปกครองทั้งหลายให้มีความสุข

(๒) ใช้จ่ายเพื่อบำรุงมิตรสหายและผู้ร่วมกิจการงานให้มีความสุข

(๓) ใช้จ่ายเพื่อปกป้องรักษาสวัสดิภาพทำตนให้มั่นคงปลอดภัย

(๔) ทำพลี คือ ใช้จ่ายเพื่อบำรุงและบูชา ๕ อย่าง คือ ญาติพลี สงเคราะห์ญาติ อดิพลี ต้อนรับแขก ปุพพเปตพลี ทำบุญหรือสักการะผู้ล่วงลับ ราชพลี บำรุงราชการด้วยการเสียภาษีอากร เป็นต้น และเทวดาพลี ถวายเทวดา คือ ทำบุญอุทิศสิ่งทีเคารพบูชาตามความเชื่อถือ

๓) วิธีกรใช้จ่ายตามหลักสมชีวิตา

กรใช้จ่ายตามหลักสมชีวิตา คือ กรเลี้ยงชีวิตแต่พอดีไม่ให้ฝืดเคืองหรือฟุ่มเฟือยเกินไปให้รายได้อยู่เหนือรายจ่าย ความสำคัญของชีวิตาก็คือ กรดำรงชีวิตอยู่อย่างพอดี พอมี พอกิน โดยพระพุทธเจ้าได้ตรัสหลักชีวิตาไว้ว่า

"กุลบุตรในกรณีนี้ รู้จักความได้มาแห่งโภคทรัพย์ รู้จักความสิ้นไปแห่งโภคทรัพย์แล้ว ดำรงชีวิตอยู่อย่างสม่าเสมอไม่ฟุ่มเฟือยนัก ไม่ฝืดเคืองนัก" โดยมีหลักว่า "รายได้ของเราจักท่วมรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักไม่ท่วมรายรับ ด้วยอาการอย่างนี้ เปรียบเหมือนคนถือตาชั่ง หรือลูกมือของเขา ยกตาชั่งขึ้นแล้ว ก็รู้ว่า "ยังขาดอยู่เท่านี้ หรือเกินไปแล้วเท่านี้" ดังนี้ ฉันทิ กุลบุตรนี้ ก็ฉันทิน เขารู้จักความได้มาแห่งโภคทรัพย์ รู้จักความสิ้นไปแห่งโภคทรัพย์ แล้วดำรงชีวิตอยู่อย่างสม่าเสมอไม่ฟุ่มเฟือยนัก ไม่ฝืดเคืองนัก โดยมีหลักว่า "รายได้ของเราจักท่วมรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักไม่ท่วมรายรับด้วยอาการอย่างนี้ ถ้ากุลบุตรนี้ เป็นผู้มียาได้น้อยแต่สำเร็จการเป็นอยู่อย่างฟุ่มเฟือยแล้วไซ้ ก็จะมีผู้กล่าวว่า กุลบุตรนี้ใช้จ่ายโภคทรัพย์(อย่างสุรุ่ยสุร่าย) เหมือนคนกินมะเดื่อ ฉันทิก็ฉันทิน แต่ถ้ากุลบุตร เป็นผู้มียาได้มหาศาล แต่สำเร็จการเป็นอยู่อย่างแร้นแค้นแล้วไซ้ ก็จะมีผู้กล่าวว่า กุลบุตรนี้จักตายอดตายอยากอย่างคนอนาถา เมื่อใดกุลบุตรนี้ รู้จักความได้มาแห่งโภคทรัพย์ รู้จักความสิ้นไปแห่งโภคทรัพย์ แล้วดำรงชีวิตอยู่อย่างสม่าเสมอ ไม่ฟุ่มเฟือยนัก ไม่ฝืดเคืองนักโดยมี

^{๒๒} อก.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๘๗/๑๒๙.

หลักว่า "รายได้ของเราจักท่วมรายจ่าย และรายจ่ายจักไม่ท่วมรายรับ ด้วยอาการอย่างนี้" เรียกว่า สมชีวิตา^{๒๓}

การรู้จักวางแผนในการใช้จ่ายแต่ละอย่างไม่ให้รายจ่ายมากกว่ารายรับเป็นอยู่อย่างพอดีและพอเพียง คือ ไม่ให้ฝืดเคืองเกินไปและไม่ฟุ่มเฟือย การจะทำได้เช่นนี้ต้องมีการวางแผนทางการเงินที่ดี คือต้องรู้ว่าตัวเองมีเงิน (ทรัพย์) อยู่เท่าไร ต้องมีการใช้จ่ายอะไรบ้างในแต่ละวันและจะสามารถหาเงิน(ทรัพย์)มาได้อีกเท่าไร ก็คือ การรู้จักทำบัญชีรายรับรายจ่ายนั่นเอง ยิ่งทำได้ละเอียดเท่าไรยิ่งทำให้เราสามารถบริหารเงิน(ทรัพย์)ที่เราມີอยู่ให้สมดุลกับการดำเนินชีวิตได้มากกว่านั้น เพราะจะช่วยให้สามารถประเมินรายรับรายจ่ายของตนเองในช่วงเวลาหนึ่งๆ ได้ เช่น รายรับรายจ่ายในหนึ่งวัน หนึ่งเดือน หรือหนึ่งปี เป็นต้นไป นอกจากนี้แล้วเราต้องประเมินสินทรัพย์ที่มีอยู่ด้วยไม่ว่าจะเป็นสินทรัพย์ที่มีอยู่ด้วยไม่ว่าจะเป็นสินทรัพย์ที่อยู่ในรูปของเงินสด รถ บ้าน หรือที่ดิน รวมถึงภาระหนี้สิน ทั้งระยะสั้น และระยะยาว เพื่อนำไปประมาณการและวางแผนทางการเงินในขั้นต่อไป

การใช้จ่ายทรัพย์เพื่อเลี้ยงชีวิตต้องพิจารณาถึงความพอเพียงและความพอดี ให้มีความสอดคล้องกับทรัพย์ที่หามาได้ ซึ่งได้มีการจัดสรรไว้เพื่อประโยชน์ในด้านต่างๆ อย่างเหมาะสมดีแล้ว ดังนั้น การใช้จ่ายทรัพย์ส่วนนี้จึงควรคำนึงว่าจะใช้อย่างไรจึงจะไม่เบียดเบียนทรัพย์ส่วนอื่นๆ อันจะเป็นการบั่นทอนคุณภาพชีวิตให้ลดลง สมชีวิตาเป็นหลักการบริหารจัดการทรัพย์ที่มีประสิทธิภาพอย่างมากหากสามารถยึดถือและปฏิบัติได้

การใช้จ่ายใช้ทรัพย์ไปกับอบายมุข เป็นการดำเนินชีวิตหย่อนยานและฟุ่มเฟือย ทำให้สูญเสียทรัพย์โดยเปล่าประโยชน์และไม่เป็นไปเพื่อการทำให้ทรัพย์พอกพูนขึ้น และไม่ทำให้ชีวิตพัฒนาหรือเจริญขึ้น มีแต่จะทำให้ชีวิตตกต่ำลง นอกจากการรู้จักประมาณในการบริโภคใช้จ่ายทรัพย์เลี้ยงชีวิตอย่างพอเพียง พอดี และสมดุลระหว่างรายรับและรายจ่ายแล้ว การใช้จ่ายทรัพย์เพื่อการลงทุนกิจการงานต่างๆ ต้องคำนึงถึงหลักความพอเพียง พอประมาณกับกำลังทรัพย์ที่มีอยู่อย่างมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันตนเองก็จะเป็นการลงทุนที่มั่นคง ไม่เกิดภาวะเสี่ยงต่อการล้มเหลว หรือกลายเป็นคนมีภาระหนี้สินตามมา อันจะก่อให้เกิดสภาพการดำเนินชีวิตที่บีบคั้นเป็นทุกข์

๔) วิธีการใช้จ่ายทรัพย์ตามหลักสัมมาอาชีวะ

การจับจ่ายทรัพย์ตามหลักพระพุทธศาสนา เมื่อได้ทรัพย์สินเงินทองมาแล้วพึงนำทรัพย์นั้นมาใช้ให้เป็นประโยชน์เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนขึ้น โดยจัดการแบ่งทรัพย์ที่ได้มาแบ่งเป็น ส่วนสำหรับเลี้ยงตนเองและครอบครัว หรือคนที่ควรเลี้ยงบำรุง คนที่ทำประโยชน์ตามหลักการของโภควิภาค เมื่อสามารถสะสม จัดเก็บคุ้มครองรักษาและจัดสรรทรัพย์ที่ได้จากการประกอบสัมมาอาชีพ

^{๒๓} อภ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๙๓/๙๑.

แล้ว สิ่งที่ควรพิจารณาต่อมาก็คือ หลักการใช้จ่ายทรัพย์เหล่านั้น ให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด การบริหารทรัพย์ในการใช้จ่ายให้เป็นไปอย่างพอเพียงและเหมาะสม

๕) วิธีการใช้จ่ายตามหลักของการหาเลี้ยงชีวิต ๑๐

การมีทรัพย์หรือได้ทรัพย์มาแล้วเก็บสะสมไว้โดยไม่ทำประโยชน์ ก็ถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและขัดต่อหลัก เช่นเดียวกับการแสวงหาทรัพย์ในทางที่ผิด และการใช้ทรัพย์ในทางที่เกิดโทษ เช่นกันในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าก็ทรงติเตียนเศรษฐีผู้หนึ่ง^{๒๔} ซึ่งที่ทรัพย์สมบัติสะสมไว้มากมาย แต่ตนเองกับบริโภคาหารคือปลายข้าวกับน้ำส้ม นุ่งห่มเนื้อหยาบตัดเป็นสามชิ้นเย็บติดกัน ยานพาหนะใช้ยานเก่าๆ เมื่อถึงแก่กรรมไม่มีบุตรมารับมรดก พระเจ้าปเสนทิโกศลจึงสั่งให้ชนทรัพย์สมบัติไว้ในวัง พระพุทธเจ้าได้ทรงติเตียนเศรษฐีที่ครอบครองทรัพย์สมบัติไว้ โดยไม่ใช้ให้เป็นประโยชน์ว่า

พระพุทธศาสนาได้จำแนกประเภทของบุคคลตามหลักของการหาเลี้ยงชีวิตโดยแบ่งลักษณะการเลี้ยงชีวิตของบุคคลเป็น ๑๐ ประเภท ดังนี้

(๑) เป็นบุคคลแสวงหาทรัพย์โดยไม่ชอบธรรมโดยมิฉฉาชีพ ลักษณะไม่ปล้น จี้ มีการทำทารุณคนอื่น เมื่อได้ทรัพย์มาแล้ว ก็เก็บสะสมเอาไว้ใช้อย่างจำกัดจำเขี่ย อยู่อย่างอดอยาก ไม่แบ่งปันให้ญาติพี่น้องหรือเพื่อนฝูง ไม่ทำบุญ พระพุทธเจ้าทรงติเตียนคนประเภทนี้ ทั้งการแสวงหาและการใช้ทรัพย์

(๒) เป็นบุคคลที่แสวงหาทรัพย์โดยไม่ชอบธรรม มีการกระทำความรุนแรงหรือการทำร้ายผู้อื่นเพื่อให้ได้ทรัพย์มา ครั้นแล้วใช้จ่ายทรัพย์นั้นเลี้ยงตนอย่างอึดหนำสำราญ แต่ไม่มีการแบ่งปันผู้อื่น ไม่ทำบุญ พระเจ้าทรงติเตียนคนประเภทนี้ทั้งการแสวงหาและการใช้ทรัพย์

(๓) เป็นบุคคลแสวงหาทรัพย์โดยไม่ชอบธรรม มีการทำร้ายบุคคลอื่นเพื่อให้ได้ทรัพย์มา ครั้นแล้วใช้จ่ายทรัพย์นั้นเลี้ยงตนให้อึดหนำสำราญ แจกจ่าย แบ่งปัน ผู้อื่น และทำบุญ พระพุทธองค์ทรงติเตียนเรื่องการแสวงหาโดยไม่ชอบธรรม แต่ทรงสรรเสริญเรื่องอื่นๆ

(๔) เป็นบุคคลที่แสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรมบ้างและไม่ชอบธรรมบ้าง โดยมีการทำร้ายผู้อื่นบ้าง ไม่ทำร้ายผู้อื่นบ้าง ครั้นแล้วใช้จ่ายอย่างตระหนี่ถี่เหนียว อดอยาก ไม่แบ่งปันผู้อื่น ไม่ทำบุญ พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญเฉพาะเรื่องการแสวงหาทรัพย์โดยไม่ชอบธรรมและไม่ทำร้ายผู้อื่น ส่วนเรื่องอื่นทรงติเตียนทั้งหมด

(๕) เป็นบุคคลที่แสวงหาทรัพย์ทั้งโดยชอบธรรมบ้าง และไม่ชอบธรรมบ้าง โดยมีการทำร้ายผู้อื่นบ้าง ไม่ทำร้ายผู้อื่นและไม่ทำร้ายผู้อื่นบ้าง ครั้นแล้วใช้จ่ายทรัพย์เลี้ยงตนเองไม่ให้ อดอยาก แต่ไม่แบ่งปันให้ผู้อื่น ไม่ทำบุญ พระพุทธเจ้าทรงติเตียน ๒ ประการคือ แสวงหาทรัพย์โดยไม่

^{๒๔} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๙๘/๒๔.

ชอบธรรมและทำร้ายผู้อื่นประการหนึ่ง ด้วยการไม่แบ่งแบ่งปันผู้อื่น และไม่ทำบุญอีกประเภทหนึ่ง ส่วนเรื่องอื่นทรงสรรเสริญ

(๖) คนที่แสวงหาทรัพย์โดยไม่ชอบธรรมบ้าง ไม่ชอบธรรมบ้าง โดยทำร้ายผู้อื่นบ้าง โดยไม่ทำร้ายผู้อื่นบ้าง ครั้นแล้วใช้จ่ายทรัพย์นั้น เลี้ยงตัวเองอย่างอึดหนำสำราญ แบ่งปันแจกจ่ายผู้คนบ้าง ทำบุญบ้าง พระพุทธเจ้าทรงติเตียนในเรื่องการแสวงหาทรัพย์โดยไม่ชอบธรรมทำร้ายผู้อื่นเพียงเรื่องเดียว ทรงสรรเสริญในเรื่องอื่นๆ ทั้งหมด

(๗) เป็นบุคคลที่แสวงหาทรัพย์โดยไม่ชอบทำร้ายใคร ครั้นแล้วใช้จ่ายทรัพย์นั้น เลี้ยงตัวเองให้อึดหนำสำราญ แต่ไม่แบ่งปันผู้อื่น ไม่ทำบุญ พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญเรื่องการแสวงหาทรัพย์โดยไม่ชอบธรรม ไม่เบียดเบียนคนอื่นเพียงเรื่องเดียว ทรงติเตียนเรื่อง อื่นๆ ทั้งหมด

(๘) เป็นบุคคลที่แสวงหาทรัพย์โดยไม่ชอบธรรมร้ายใคร ครั้นแล้วใช้จ่ายทรัพย์นั้น เลี้ยงตัวเองให้อึดหนำสำราญ แต่ไม่แบ่งปันให้ผู้อื่น ไม่ทำบุญ พระพุทธเจ้าทรงติเตียนให้แจกจ่าย ไม่ทำบุญเพียงเรื่องเดียว ทรงสรรเสริญเรื่อง อื่นๆ

(๙) เป็นบุคคลที่แสวงหาทรัพย์โดยชอบไม่ทำร้ายใคร ครั้นแล้วใช้จ่ายทรัพย์นั้น เลี้ยงตัวเองให้อึดหนำสำราญ แบ่งปันแจกจ่าย และทำบุญบ้าง แต่ไปหมกมุ่นยึดมั่นถือมั่นอยู่กับโภคทรัพย์เหล่านั้น จึงตั้งหน้าตั้งตาแสวงหาโดยไม่รู้ว่าเท่าไรจึง จะพอ มีความพอใจและความสุขอยู่กับความร่ำรวย ไม่ใช่ตรองเห็นคุณและโทษของการสลัดออกจากทรัพย์สมบัติ ไม่มีปัญญาตรองเห็นโทษในการหมกมุ่นนั้นแต่ทรงสรรเสริญและการแสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรม การเลี้ยงตนให้อึดหนำสำราญ และการแจกจ่ายแบ่งปันตลอดจนการทำบุญ

(๑๐) เป็นบุคคลที่แสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรมไม่ทำร้ายใคร ครั้นแล้ว ใช้ทรัพย์นั้น เลี้ยงตนเองอย่างอึดหนำสำราญ แบ่งปันแจกจ่ายและทำบุญ ไม่หมกมุ่นอยู่กับทรัพย์สมบัตินั้น มีปัญญาตรองให้เห็นโทษในการหมกมุ่น จดจ่ออยู่กับการสะสมโภคทรัพย์จึงเกิดปัญญาคิดจะปล่อยวาง โภคทรัพย์นั้น เพื่อแสวงหาแนวทางแห่งการดับทุกข์ต่อไปอย่างไรก็ดี แม้จะแสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรมและใช้จ่ายทรัพย์นั้นให้เป็นทั้งนี้เพราะทางธรรมยังเน้นคุณค่าทางจิตใจและทางปัญญาอีกด้วย การปฏิบัติที่เกี่ยวกับทรัพย์ที่ถูกต้องทางธรรมโดยสมบูรณ์ คือ การวางใจวางท่าที่ต่อทรัพย์นั้นว่า จะต้องเป็นไปด้วยนิสสรณปัญญา คือ มีความรู้เท่าทัน เข้าใจในคุณค่าหรือประโยชน์ที่แท้จริงของทรัพย์ และขอบเขตแห่งคุณค่าหรือประโยชน์นั้น

สรุป วิธีการใช้จ่ายทรัพย์ตามหลักกุลจิรัฏฐิติธรรมของชาวอำเภอมือง จังหวัดอำนาจเจริญ โดยยึดหลักโยนิโสมนสิการ หลักโภคอาทิตยสูตร หลักสมมาชีวิตา หลักสัมมาอาชีวะและวิธีการใช้จ่ายตามหลักการเลี้ยงชีพ ๑๐ ประการ วิธีการใช้จ่ายทรัพย์ตามหลักโยนิโสมนสิการ คือหลักแนวคิดปัจจุบัน คือ ชำระหนี้เงินกู้ บัตรเครดิต ใช้เพิ่มวงเงินกู้ เป็นต้น วิธีใช้จ่ายเงินตามหลักโภคอาทิตยสูตร โดยวิธีการจ่ายเพื่อเลี้ยงตนเอง เพื่อบำรุงมิตรสหายหรือ

รักษาพยาบาล และเพื่อบำรุงรักษาสุขภาพหลัง ๕ วิธีการใช้จ่ายตามหลักสมชีวิตา โดยยึดการดำเนินชีวิตตามหลักมัชฌิมาปฏิปทาและพระพุทธพจน์ได้ตรัสว่า รู้จักวางแผนในการใช้จ่าย ใช้จ่ายทรัพย์เพื่อการเลี้ยงชีพ เป็นต้น วิธีการใช้จ่ายทรัพย์ตามหลักสมมาอาชีวะตามหลักพระพุทธศาสนา โดยมีแนวคิด ๒ ประการ คือ การใช้จ่ายเพื่อให้เกิดประโยชน์และพัฒนาให้ เพิ่มมากขึ้น และวิธีการใช้จ่ายตามหลักการหาเลี้ยงชีพในทางที่เป็นมิจฉาภิภูติ ตามที่กล่าวนี้เป็นวิธีการใช้จ่ายทรัพย์ที่พุทธศาสนิกชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญนำมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิต

๓.๒.๔ ประโยชน์ของการปฏิบัติตามหลักกุลจิรัฎฐิติธรรม

ประโยชน์การปฏิบัติตามหลักกุลจิรัฎฐิติธรรมพุทธศาสนิกชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ ได้ปฏิบัติตาม มีดังนี้

๑) **นัฏฐคเวสนา** ด้วยการแสวงหาทรัพย์ที่หายหรือหมดไป รู้จักหามาไว้ ด้วยการรักษาทรัพย์ เมื่อปฏิบัติแล้วช่วยทำให้ประหยัดเงิน ไม่ต้องซื้อใหม่ไม่สิ้นเปลืองเงินทองโดยเหตุ มีความรับผิดชอบในตัวเอง ในการรักษาทรัพย์เพื่ออนาคตที่ดีในวันข้างหน้า ไม่ต้องรบกวนเงินผู้ปกครองในการซื้อสิ่งของเครื่องใช้ใหม่อยู่เรื่อยๆ

๒) **ชินณปฏิสังขรณา** ด้วยการรักษาซ่อมแซมของเก่าของชำรุดถนอมไว้ใช้ได้นานๆ นั้น เป็นคนประหยัดทรัพย์ ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่สุรุ่ยสุร่ายเกิดความรับผิดชอบในตัวเอง เป็นคนมีความพอเพียง พ่อแม่ไม่ต้องเดือดร้อนเกิดประโยชน์เกิดความคุ้มค่า สามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้ประโยชน์ได้อีก รู้จักคุณค่าของสิ่งของเครื่องใช้

๓) **ปริमितปานโภชนา** ด้วยการรู้จักการประหยัดกินประหยัดใช้ ไม่ใช่จ่ายสุรุ่ยสุร่าย เมื่อปฏิบัติแล้วช่วยทำให้เป็นคนรู้จักอดออม มีความพอเพียงในการกินการใช้ ทำให้เกิดสิ่งดีๆ ในชีวิตมีเงินออมมีเงินใช้ในเวลาคูณเงิน ผู้ปฏิบัติไม่ต้องลำบากในอนาคต ส่งผลให้ครอบครัวมีความสุข พ่อแม่ภาคภูมิใจในตัวผู้ปฏิบัติ เป็นทุนในการศึกษาในอนาคตมีเงินเก็บไว้ใช้ประโยชน์ในวันข้างหน้า สร้างนิสัยในการใช้จ่าย เป็นคนรู้จักอดออม มีทรัพย์ไว้ใช้จ่ายในยามจำเป็น มีวินัยตนเองไม่สิ้นเปลืองโดยใช่เหตุ สามารถนำเงินออมมาใช้ประโยชน์ในเวลาที่ต้องการใช้ไม่ต้องรบกวนพ่อแม่ทำให้ครอบครัวเกิดการพัฒนา ครอบครัวอบอุ่นอยู่

๔) **อธิปัจจสีลวันตสถาปนา** ด้วยการสนับสนุนผู้มีศีลธรรมเป็นหัวหน้าครอบครัวการสนับสนุนผู้มีศีลธรรมเป็นหัวหน้าทำให้ได้เป็นผู้นำที่ดี ชี้นำไปในทางที่ถูกต้อง นำพาตนเองไปในทางที่ดี ครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุข มีความอบอุ่นใจในความปลอดภัยที่มีผู้นำที่ดี

กุลจิรัฎฐิติธรรม เมื่อปฏิบัติแล้วทำให้ประหยัดเงิน ไม่ต้องซื้อใหม่ไม่ต้องสิ้นเปลืองเงินทองโดยไม่ใช้เหตุ มีความรับผิดชอบในการรักษาทรัพย์ เพื่ออนาคตที่ดีในวันข้างหน้าไม่รบกวนเงินผู้ปกครองในการซื้อใหม่ เป็นคนประหยัดทรัพย์ ไม่ฟุ่มเฟือย เป็นคนพอเพียงส่วนการประหยัดกินประหยัดใช้ ไม่ใช่จ่ายสุรุ่ยสุร่าย นั้นส่วนใหญ่นักเรียนให้ความเห็นว่าเมื่อปฏิบัติแล้วทำให้เป็นคนรู้จัก

อดออม มีความพอเพียงในการกินการใช้ ทำให้เกิดสิ่งดีๆ ในชีวิตมีเงินออมมีเงินใช้ในเวลาฉุกเฉิน ผู้ปฏิบัติไม่ต้องลำบากในอนาคต ส่งผลให้ครอบครัวมีความสุข

สรุป ประโยชน์การปฏิบัติตามหลักกุลจิรัฏฐิติธรรมของพุทธศาสนิกชนชาวอำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ ได้รับผลว่าทางการพัฒนา ทำให้รู้จักแสวงหาของที่หมดไป มีของใช้ไม่ขาดแคลน ขอบประหยัดเงิน ไม่ต้องซื้อใหม่ รู้จักซ่อมแซมสิ่งของที่ชำรุดรักษาของเก่าทำให้เกิดประโยชน์นำมาใช้ได้ รู้จักวางแผนการใช้จ่าย ทำให้รู้ประมาณเกิดประโยชน์สูงสุดอันคุ้มค่า ดำเนินชีวิตปราศจากความเดือดร้อนโดยเฉพาะการรู้จักเลือกผู้นำเป็นแม่บ้านพ่อเรือน ลักษณะดังกล่าวชาวอำเภอเมืองได้รับผลที่เกิดจากการปฏิบัติตามกุลจิรัฏฐิติธรรม

สรุปรวม

การดำเนินชีวิตตามหลักกุลจิรัฏฐิติธรรมซึ่งเกี่ยวกับพุทธศาสนิกชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ มีประวัติความเป็นมา อาณาเขตติดต่อ สถานที่สำคัญและการแบ่งเขตการปกครอง การดำเนินชีวิตของชาวพุทธศาสนิกชน ได้กล่าวถึง ความหมายความสำคัญ คุณสมบัติของพุทธศาสนิกชน สถานะเป็นปัจเจกชน พุทธศาสนิกชนที่มี ดำเนินชีวิตตามหลักไตรสิกขา เบญจศีล เบญจธรรม การปฏิบัติตามหลักกุลจิรัฏฐิติธรรมและกุลจิรัฏฐิติธรรม วิธีการใช้จ่ายทรัพย์ตามหลักกุลจิรัฏฐิติธรรม โดยยึดการปฏิบัติตามหลักโยนิโสมนสิการ หลักอาทิตยสูตร คือ วิธีใช้เพื่อตนเอง ครอบครัว สังคมและตามประเพณีหรือพิธีกรรม วิธีจ่ายทรัพย์ตามหลักสัมมาชีวิตา คือ ความสันโดษ โดยปราศจากอบายมุขและวิธีใช้จ่ายเพื่อตน คนในครอบครัวและสาธารณะประโยชน์ เป็นต้น และประโยชน์ที่เกิดจากการปฏิบัติตามกุลจิรัฏฐิติธรรมที่ชาวอำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญได้รับ มีคุณค่ามหาศาล เช่น มีของใช้ไม่ต้องซื้อใหม่ให้ฟุ่มเฟือย และให้มีจิตสำนึกการเลือกผู้ที่มีศีลธรรมเป็นคู่ชีวิต เพื่อความผาสุกของการดำเนินชีวิต